

Управління культури та охорони культурної спадщини
Черкаської обласної державної адміністрації

Комунальний заклад «Обласна універсальна
наукова бібліотека імені Тараса Шевченка»
Черкаської обласної ради

Календар пам'ятних дат Черкащини на 2021 рік

Черкаси 2020

УДК 016:908] (477.46)
К17

Укладачі: Л. Д. Дядик
Л. Т. Демченко
О. І. Білецька
В. А. Тищенко

Редактор В. К. Величко

К17 Календар пам'ятних дат Черкащини на 2021 рік / Управління культури та охорони культурної спадщини, Комун. закл. «Обл. універс. наук. б-ка ім. Тараса Шевченка» Черкас. облради ; [уклад. : Л. Д. Дядик та ін. ; ред. В. К. Величко]. – Черкаси : ОУНБ ім. Тараса Шевченка, 2020. – 88 с.

Видання Черкаської обласної наукової бібліотеки імені Тараса Шевченка «Календар пам'ятних дат Черкащини» виходить щороку. Календар присвячений визначним річницям подій суспільно-політичного, наукового та культурно-мистецького життя Черкащини, які відзначатимуться у 2021 році. До видання ввійшли фактографічні довідки про ювілеї видатних особистостей, імена яких пов'язані з краєм.

Видання адресовано працівникам закладів культури і освіти, краєзнавцям, широкому колу читачів.

УДК 016:908] (477.46)

© Комунальний заклад «Обласна універсальна наукова бібліотека імені Тараса Шевченка», 2020

Від укладача

Довідково-бібліографічне видання «Календар пам'ятних дат Черкащини на ... рік» виходить щорічно, починаючи від 1970 року.

На початку Календаря подається перелік визначних річниць подій суспільно-політичного, наукового та культурно-мистецького життя Черкащини, які відзначатимуться у 2021 році.

До найвагоміших з них (позначених астериском) вміщено фактографічні довідки та бібліографічні списки літератури.

Мета видання – допомогти працівникам закладів культури і освіти, краєзнавцям, журналістам у набутті та поширенні знань з історії рідного краю та про видатних особистостей, імена яких пов'язані з Черкащиною.

*У майбутнє ми входимо,
оглядаючись на минуле
П. Валері*

Пам'ятні дати Черкащини у 2021 році

- 905 років з часу заснування с. Жовнине Чернобаївського району (1116).
- 445 років з часу першої писемної згадки про м. Золотоноша (1576).
- 405 років з часу першої писемної згадки про м. Умань (1616).
- 380 років від дня народження Юрія Богдановича Хмельницького (1641–1685), гетьмана України, уродженця с. Суботів Чигиринського району.
- 320 років від дня народження Симсона Федоровича Тодорського (архієпископ Симон. 1701–1754), проповідника, вченого-лінгвіста, викладача Києво-Могилянської академії, уродженця м. Золотоноша.
- 320 років від дня народження Степана Васильовича Лукомського (1701–1779), історика, письменника, перекладача, уродженця м. Умань.
- 260 років від дня народження Вільямса (Василя Івановича) Гесте (1761–1832), архітектора, який склав перший генеральний план забудови м. Черкаси (1814).
- 240 років від дня народження Василя Федоровича Тимківського (1781–1832), політичного діяча і письменника, уродженця хутора Тимківщини (тепер с. Богуславець) Золотоніського району.
- 125 років від дня народження Петра Оксентійовича Кравченка (1896–1991), сержанта Армії УНР, охоронця М. Грушевського, уродженця с. Мліїв Городищенського району.

- 125 років від дня народження Лева Шевченка (1896–1919), організатора «Вільного козацтва» на Звенигородщині, уродженця с. Моринці Звенигородського району. Походив з роду Тараса Шевченка.
- 120 років від дня народження Івана Тимофійовича Коханського (1901–1941), прозаїка, поета, уродженця с. Вишнопіль Тальнівського району. Був репресований.
- 90 років ТОВ «Швейна фабрика ім. Лесі Українки» (колишня фабрика художніх виробів ім. Лесі Українки, 1931) у м. Черкаси.

СІЧЕНЬ

- 1 – 65 років від дня народження Павла Федотовича Кулинича (1956), правознавця, доктора юридичних наук, професора, уродженця м. Шпола.
- 1 – 70 років від дня народження Михайла Васильовича Ілляшенка (1951), режисера, заслуженого діяча мистецтв України, уродженця с. Чехівка Чорнобаївського району.
- 1 – 75 років від дня народження Миколи Семеновича Васильченка (1946), заслуженого працівника сільського господарства України, Героя України, директора та засновника СТОВ «Агрофірма «Маяк», с. Піщане Золотоніського району.
- 2 – 65 років від дня народження Катерини Пилипівни Таран (1956–2019), заслуженої журналістки України, уродженки с. Сахнівка Корсунь-Шевченківського району.
- 2 – 115 років від дня народження Григорія Абрамовича Фінаровського (1906–1975), композитора, уродженця м. Шпола.
- 2 – 130 років від дня народження Самуїла Петровича Медведовського (1891–1924), військового діяча, уродженця м. Золотоноша.
- 2 – 200 років від дня народження Платона Федоровича Симиренка (1821 (за ст. ст.–21.12.1820)–1863), підприємця і мецената, засновника цукрових заводів на Черкащині, уродженця м. Сміла.
- 5 – 60 років від дня народження Анатолія Миколайовича Неверовського (1961), заслуженого працівника культури України, балетмейстера Черкаського національного університету ім. Богдана Хмельницького.

- 6 – 90 років від дня народження Майї Флорівни Фролової (1931–2013), письменниці, колишньої жительки м. Черкаси.
- 6 – 175 років з часу написання Т. Г. Шевченком «Заповіту» (1846).
- 9 – 85 років від дня народження Вадима Івановича Пепи (1936), поета, прозаїка, журналіста, лауреата Державної літературної премії імені Олеса Гончара, уродженця смт Драбів.
- 11 – 85 років від дня народження Василя Васильовича Лободи (1936–2000), мовознавця, доктора філологічних наук, професора, уродженця с. Лукашівка Чорнобаївського району.
- 13 – 85 років від дня народження Василя Івановича Захарченка (1936–2018), письменника, лауреата Національної премії імені Тараса Шевченка, колишнього жителя м. Черкаси.
- 14 – 100 років від дня народження Зої Олександрівни Мельниченко (1921–?), співачки, уродженки с. Рублівка Чигиринського району.
- 15 – 150 років від дня народження Агатангела Юхимовича Кримського (1871–1942), вченого-філолога, фольклориста, етнографа, який жив і працював у м. Звенигородка.
- 16 – 90 років від дня народження Івана Семеновича Дробного (1931–2018), поета, прозаїка, педагога, краєзнавця, уродженця с. Богуславець Золотоніського району.
- 20 – 130 років від дня народження Михайла Сауловича Ельмана (1891–1967), скрипаля, уродженця м. Тальне.
- 21 – 80 років від дня народження Омеляна Никоневича Парубка (1941–2017), двічі Героя Соціалістичної Праці, механізатора-буряківника, уродженця с. Баштечки Жашківського району.

- 21 – 220 років від дня народження Григорія Гнатовича Лапченка (1801–1876), художника, уродженця с. Валява Городищенського району.
- 22 – 105 років від дня народження Данила Георгійовича Нарбути (1916–1998), народного художника України, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, колишнього жителя м. Черкаси.
- 24 – 70 років від дня народження Тетяни Борисівни Зеленченко (1951), графіка, уродженки м. Черкаси.
- 27 – 110 років від дня народження Івана Макаровича Гончара (1911–1993), скульптора, народного художника України, заслуженого діяча мистецтв України, уродженця с. Лип'янка Шполянського району.
- 27 – 130 років від дня народження Павла Григоровича Тичини (1891–1967), поета, який неодноразово бував на Черкащині. Ім'я Павла Тичини носить Уманський державний педагогічний університет.
- 30 – 155 років від дня народження Юрія Михайловича Міхновського (1866–1937), релігійного діяча, останнього настоятеля собору Святої Софії в Києві, уродженця с. Піщане Золотоніського району. Був репресований і розстріляний радянською владою.

ЛЮТИЙ

- 5 – 80 років від дня народження Людмили Іванівни Талах (1941), заслуженої артистки України, актриси Черкаського академічного обласного українського музично-драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка.

- 6 – 100 років Черкаському національному університету імені Богдана Хмельницького (1921).
- 10 – 150 років від дня народження Іполита Івановича Корабльова (1871–1951), вченого-бджоляра, який у 1907–1951 рр. жив і працював в м. Умань.
- 12 – 125 років від дня народження Оксани Трохимівни Павленко (1896–1991) художниці, представниці школи М. Бойчука, уродженки с. Валява Городищенського району.
- 14 – 30 років філії публічного акціонерного товариства «Національна суспільна телерадіокомпанія України» – «регіональна дирекція UA: Черкаси» (1991).
- 15 – 110 років від дня народження Григорія Ісааковича Полянкера (1911–1997), письменника, уродженця м. Умань. Був репресований.
- 16 – 80 років від дня народження Володимира Омеляновича Єщенка (1941), вченого, доктора сільськогосподарських наук, професора Уманського національного університету садівництва, уродженця с. Родниківка Уманського району.
- 19 – 100 років від дня народження Євгена Анатолійовича Карпова (1921–1990), вченого в галузі космічної медицини, уродженця с. Козацьке Звенигородського району.
- 23 – 100 років від дня народження Захара Власовича Гончарука (1921–1993), поета, перекладача, уродженця с. Коритня Монастирищенського району.
- 23 – 120 років від дня народження Леоніда Перфецького (1901–1977), художника-баталіста, хорунжого Армії УНР, уродженця с. Ладижинка Уманського району.

- 25 – 85 років від дня народження Анатолія Семеновича Фуженка (1936–1999), скульптора, заслуженого діяча мистецтв України, уродженця с-ща Сокирна Черкаського району.
- 25 – 150 років від дня народження Лесі Українки (Лариса Петрівна Косач-Квітка. 1871–1913), української письменниці, яка неодноразово бувала на Черкащині.
- 26 – 85 років від дня народження Василя Панасовича Матющенка (1936), співака, заслуженого працівника культури України, жителя м. Городище.
- 28 – 195 років від дня народження Памфила Даниловича Юркевича (1826–1874), філософа, педагога, уродженця с. Ліпляве Канівського району.

БЕРЕЗЕНЬ

- 1 – 175 років від дня народження Василя Васильовича Докучаєва (1846–1903), вченого-агронома, ґрунтознавця, який досліджував ґрунти і рослинність Черкащини.
- 10 – 160 років із дня смерті Тараса Григоровича Шевченка (1814–1861).
- 11 – 115 років від дня народження Федора Тихоновича Кравченка (1906–1985), письменника, перекладача, уродженця м. Кам'янка.
- 12 – 140 років від дня народження Валентина Максимовича Трутенка (1881–1953), військового діяча, генерал-хорунжого Армії УНР, уродженця м. Звенигородка.
- 16 – 70 років від дня народження Миколи Матвійовича Теліженка (1951), заслуженого художника України, жителя м. Черкаси.

- 17 – 130 років від дня народження Матвія Генріховича Манізера (1891–1966), скульптора, заслуженого діяча мистецтв України, народного художника СРСР, автора пам'ятника Т. Г. Шевченку на Тарасовій горі у м. Канів.
- 17 – 165 років від дня народження Порфирія Денисовича Мартиновича (1856–1933), художника, етнографа, який протягом 1874–1883 рр. бував у с. Вереміївка Чернобаївського району і створив полотна з життя селян Вереміївки.
- 18 – 60 років від дня народження Станіслава Миколайовича Стеценка (1961), письменника, журналіста, жителя м. Черкаси.
- 18 – 120 років від дня народження Василя Григоровича Безпалого (1901–1980), прозаїка, уродженця с. Мельники Чернобаївського району.
- 18 – 125 років від дня народження Надії Віталіївни Суровцової (1896–1985), громадської діячки, письменниці, колишньої жительки м. Умань.
- 20 – 160 років від дня народження Олексія Трохимовича Грабини (1861–1924), прозаїка, драматурга, який жив і помер у м. Золотоноша.
- 23 – 90 років від дня народження Євгена Савича Деркача (1931–1992), співака, заслуженого артиста України, уродженця м. Звенигородка.
- 25 – 100 років від дня народження Ганни Григорівни Шарай (1921–2013), майстрині художньої кераміки, уродженки м. Канів.
- 25 – 140 років від дня народження Сергія Даниловича Комарецького (1881–1952), хіміка, громадського діяча, члена НТШ, уродженця с. Іркліїв Чернобаївського району.

- 27 – 115 років від дня народження Івана Степановича Усенка (1906–1987), геолога-петрографа, заслуженого діяча науки УРСР, уродженця с. Келеберда Канівського району.
- 28 – 110 років від дня народження Івана Карповича Куксенка (псевд. – Ян Циган. 1911–1958), борця, майстра спорту з греко-римської боротьби, уродженця с. Тінки Чигиринського району.
- 29 – 80 років від дня народження Анатолія Івановича Фесуна (1941–2003), заслуженого лікаря України, колишнього головного лікаря Черкаської обласної лікарні.
- 29 – 115 років від дня народження Макара Корнійовича Мухи (1906–1990), заслуженого майстра народної творчості України, уродженця с. Михайлівка Кам'янського району.
- 31 – 130 років від дня народження Бориса Васильовича Романицького (1891–1988), актора, режисера, театрального діяча, народного артиста СРСР, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, уродженця смт Чорнобай.

КВІТЕНЬ

- 2 – 185 років від дня народження Василя Степановича Гнилосирова (1836–1900), письменника, громадського діяча фольклориста, літописця і хранителя Шевченкової могили у м. Канів.
- 13 – 60 років від дня народження Людмили Анатоліївни Ларікової (1961), народної артистки України, бандуристки, співачки, педагога, колишньої жительки м. Черкаси.
- 16 – 110 років від дня народження Феодосія Михайловича Федченка (1911–2002), вченого, винахідника найточнішого маятникового годинника, уродженця с. Боровиця Чигиринського району.

- 20 – 75 років від дня народження Віталія Володимировича Баса (1946–2006), поета, журналіста, колишнього жителя м. Черкаси.
- 21 – 10 років з часу відкриття КНП «Черкаська обласна дитяча лікарня» Черкаської обласної ради (2011).
- 21 – 195 років з часу прийняття першого Генерального плану забудови м. Черкаси (1826. Архітектор Вільямс Гесте).
- 24 – 120 років від дня народження Сави Захаровича Божка (1901–1947), письменника, прозаїка, колишнього жителя м. Черкаси. Був репресований.
- 28 – 80 років від дня народження Валерія Левковича Маснюка (1941), мовознавця, журналіста, автора книги «Вузлики на пам'ять» жителя м. Черкаси.
- 29 – 125 років від дня народження Івана Федосійовича Гаркуші (1896–1970), вченого-грунтознавця, уродженця м. Городище.

ТРАВЕНЬ

- 30 років з часу створення черкаського камерного хору духовної музики «Канон» (1991).
- 1 – 100 років від дня народження Юрія Григоровича Єдиного (1921–1991), лікаря, доктора медичних наук, професора, уродженця смт Лисянка.
- 1 – 70 років від дня народження В'ячеслава Федоровича Сахна (1951), перекладача, прозаїка, уродженця с. Старий Коврай Чорнобаївського району.
- 2 – 130 років від дня народження Юрія Йосиповича Тютюнника (1891–1930), військового і політичного діяча, генерал-хорунжого Армії УНР, уродженця с. Будище Звенигородського району.

- 5 – 75 років від дня народження Людмили Андріївни Івахненко-Пошиваник (1946), графіка, уродженки м. Черкаси.
- 6 – 60 років Черкаському річковому порту (1961).
- 9 – 85 років від дня народження Леоніда Анатолійовича Рябіщука (1936–1992), заслуженого журналіста України, колишнього голови Черкаської ОДТРК, уродженця с. Чорна Кам'янка Маньківського району.
- 9 – 85 років від дня народження Юрія Герасимовича Ілленка (1936–2010), кінорежисера, народного артиста України, уродженця м. Черкаси.
- 12 – 100 років від дня народження Алли Григорівни Бондар (1921–1981), вченої у галузі кібернетики хіміко-технологічних процесів, колишньої міністерки вищої освіти УРСР, уродженки смт Цибулів Монастирищенського району.
- 13 – 110 років від дня народження Олександра Олександровича Вдовиченка (1911–2008), педагога, краєзнавця, уродженця с. Петрівка-Попівка Лисянського району.
- 20 – 75 років від дня народження Миколи Петровича Ковальчука (1946), заслуженого працівника культури України, колишнього директора Городищенського районного Палацу культури ім. С. С. Гулака-Артемовського.
- 20 – 60 років із часу встановлення Національної премії України імені Тараса Шевченка (1961).
- 20 – 75 років від дня народження Миколи Пилиповича Лубка (1946–2008), журналіста, краєзнавця, уродженця смт Лисянка.
- 22 – 40 років з часу запровадження Шевченківського літературно-мистецького свята «В сім'ї вольній, новій» (1981).

- 22 – 160 років від дня перепоховання Тараса Григоровича Шевченка на Чернечій горі у м. Канів (1861).
- 25 – 130 років від дня народження Миколи Івановича Шраменка (1891–1974), громадсько-політичного діяча, полковника Армії УНР, уродженця м. Черкаси.
- 25 – 200 років від дня народження Миколи Івановича Гулака (1821–1899), громадського і політичного діяча, педагога, засновника Кирило-Мефодіївського товариства, уродженця хутора Гулаківка, що був поблизу смт Драбів.
- 26 – 80 років від дня народження Віктора Миколайовича Сироватського (1941–2008), письменника, заслуженого працівника культури України, колишнього жителя м. Черкаси.
- 28 – 100 років від дня народження Миколи Даниловича Гупала (1921–1993), музейного працівника, краєзнавця, колишнього жителя м. Корсунь-Шевченківський.
- 28 – 100 років від дня народження Миколи Павловича Якубенка (1921–1998), письменника, перекладача, уродженця с. Халаїдове Монастирищенського району.
- 28 – 125 років від дня народження Олександра Макаровича Поповича (Олелько. 1896–1918), військовослужбовця, який був розстріляний після бою під Крутами, уродженця смт Драбів.
- 29 – 60 років від дня народження Юрія Вікторовича Торгала (1961), музейного працівника, краєзнавця, уродженця м. Умань.

ЧЕРВЕНЬ

- 7 – 85 років першому в Україні сільському стадіону у с. Благодатне Золотоніського району (1936).

- 8 – 80 років від дня народження Валентина Павловича Арутіна (1941–2007), краєзнавця, музейного працівника, колишнього жителя м. Чигирин.
- 10 – 70 років від дня народження Василя Миколайовича Шкляра (1951), письменника, лауреата Народної премії ім. Тараса Шевченка, уродженця с. Ганжалівка Лисянського району.
- 10 – 110 років від дня народження Петра Юхимовича Весклярова (1911–1994), заслуженого артиста України, уродженця м. Тальне.
- 10 – 130 років від дня народження Олександра Олександровича Гродзинського (1891–1973), оперного співака, заслуженого діяча мистецтв України, уродженця с. Скотареве Шполянського району.
- 11 – 200 років від дня народження Варфоломія Григоровича Шевченка (1821–1892), мемуариста, родича Тараса Шевченка, автора «Споминок про Тараса Григоровича Шевченка», уродженця с. Шевченкове Звенигородського району.
- 12 – 70 років від дня народження Сергія Олександровича Іщенка (1951), вченого в галузі аеродинаміки, професора Національного авіаційного університету, уродженця с. Валява Городищенського району.
- 13 – 100 років від дня народження Йосипа Євсейовича Баренбаума (Овсійовича. 1921–2006), вченого-книгознавця, доктора філологічних наук, уродженця м. Канів.
- 14 – 60 років Черкаському музичному коледжу ім. С. С. Гулака-Артемовського (1961).

- 14 – 130 років від дня народження Тита Трохимовича Демиденка (1891–1959), вченого-агронома, уродженця с. Трушівці Чигиринського району.
- 15 – 160 років від дня народження Онопрія Омеляновича Василенка (псевд. Охрім Варнак. 1861–1921), поета, прозаїка, уродженця с. Коврай Золотоніського району.
- 16 – 65 років від дня народження Володимира Лукича Лук'янця (1956–2014), заслуженого працівника сільського господарства України, політика, колишнього голови Черкаської обласної державної адміністрації.
- 18 – 105 років від дня народження Ольги Петрівни Діденко (1916–2010), археолога, краєзнавця, фольклориста, колишнього наукового працівника Уманського краєзнавчого музею, уродженки м. Умань.
- 23 – 30 років від дня народження Андрія Сергійовича Терещенка (1991–2014), військовослужбовця, який загинув при обороні аеропорту м. Донецьк, уродженця м. Черкаси. Ім'ям народного Героя України названо вулицю в м. Черкаси.
- 25 – 55 років від дня народження Ярослава Михайловича Чалого (1966–2015), військовослужбовця, який загинув на Донбасі, уродженця м. Черкаси. Ім'ям народного Героя України названо вулицю в м. Черкаси.
- 27 – 80 років від дня народження Григорія Сидоровича Савчука (1941–2000), поета, уродженця с. Берестівець Уманського району.
- 28 – 50 років від дня народження Володимира Григоровича Чоса (1971), краєзнавця, журналіста, письменника, жителя та почесного громадянина м. Городище.

- 30 – 155 років від дня народження Тихона Івановича Осадчого (1866–1945), економіста, громадсько-політичного діяча, уродженця с. Будище Звенигородського району.

ЛИПЕНЬ

- 4 – 30 років від дня народження Євгенія Петровича Подолянчука (1991–2014), військовослужбовця, який загинув при обороні аеропорту у м. Донецьк, уродженця м. Черкаси. Ім'ям народного Героя України названо вулицю у м. Черкаси.
- 6 – 120 років від дня народження Артема Борисовича Харченка (1901–1937), оперного співака, уродженця с. Вербівка Кам'янського району. Був репресований.
- 7 – 85 років з часу заснування Кам'янського машинобудівного заводу (1936).
- 9 – 75 років від дня народження Віктора Андрійовича Афоніна (1946), графіка, заслуженого художника України, жителя м. Черкаси.
- 11 – 135 років від дня народження Петра Кузьмовича Дерещука (Дерещенко. 1886–1929), військовий діяч часів УНР, один з отаманів Холодноярської організації, уродженець с. Вишнопіль Тальнівського району.
- 12 – 50 років від дня народження Андрія Миколайовича Кравця (1971), краєзнавця і журналіста, жителя м. Черкаси.
- 13 – 170 років від дня народження Андрія Віталійовича Лисенка (1851–1910), громадського діяча, драматурга, уродженця с. Жовнине Чорнобаївського району.

- 17 – 65 років від дня народження Михайла Дмитровича Сироти (1956–2008), політика, державного діяча, колишнього голови Конституційної комісії (1998р.), уродженця м. Черкаси.
- 24 – 70 років від дня народження Неоніли Петрівни Недосеко (1951), художниці декоративно-прикладного мистецтва, жительки м. Черкаси.
- 25 – 85 років ДП «Черкаський консервний комбінат» (1936).
- 28 – 70 років від дня народження Олександра Степановича Туренка (1951), живописця, жителя м. Черкаси.
- 28 – 75 років від дня народження Михайла Федотовича Слабошпицького (1946), письменника, літературознавця, уродженця с. Мар'янівка Шполянського району.
- 29 – 60 років від дня народження Валерія Михайловича Кикотя (1961), поета і перекладача, жителя м. Черкаси.

СЕРПЕНЬ

- 4-22 – 80 років з часу героїчної оборони Черкаського плацдарму (1941).
- 4 – 120 років від дня народження Івана Омеляновича Поваженка (1901–1991), доктора ветеринарних наук, заслуженого діяча науки УРСР, уродженця с. Боярка Лисянського району.
- 4 – 160 років від дня народження Трохима Аврамовича Зіньківського (1861–1891), вченого, письменника, літературознавця, громадського діяча, який проживав у Смілі, Шполі та Черкасах.

- 8 – 100 років від дня народження Івана Агафоновича Сажієнка (1921–2004), педагога, краєзнавця, уродженця с. Кузьмина Гребля Христинівського району.
- 10 – 205 років від дня народження Лаврентія Івановича Похилевича (1816–1893), краєзнавця, автора книги «Сказання о населённых местностях Киевской губернии». Праця вміщує відомості про населені пункти Правобережної Черкащини.
- 11 – 75 років від дня народження Олександра Йосиповича Мельника, (1946), контрабасиста, педагога, заслуженого артиста України, уродженця с. Завадівка Корсунь-Шевченківського району.
- 12 – 70 років від дня народження Анатолія Леонідовича Слободяника (1951), поета, почесного громадянина та жителя смт Маньківка.
- 19 – 120 років від дня народження Марії Олександрівни Галич (1901–1974), письменниці, прозаїка, уродженки с. Мокра Калигірка Катеринопільського району.
- 20 – 55 років з часу створення гідрологічного заказника загальнодержавного значення «Шуляцьке болото» поблизу с-ща Адамівка Жашківського району (1966).
- 23 – 100 років від дня народження Якова Ароновича Костюківського (1921–2011), письменника, сценариста, уродженця м. Золотоноша.
- 26 – 65 років від дня народження Володимира Борисовича Ракшанова (1956), письменника, жителя м. Черкаси.

- 26 – 145 років від дня народження Софії Мефодіївни Терещенко (1876–1948), художниці, етнографа, фольклористки, уродженки с. Попівка Звенигородського району.

ВЕРЕСЕНЬ

- 225 років з часу створення дендрологічного парку «Софіївка» в м. Умань (1796).
- 3 – 130 років від дня народження Павла Петровича Филиповича (псевд. П. Зорєв. 1891–1937), поета, літературознавця, перекладача, уродженця с. Кайтанівка Катеринопільського району. Був репресований.
- 4 – 55 років Музею С. С. Гулака-Артемівського у м. Городище (1966).
- 5 – 70 років від дня народження Олени Гордіївни Кучай (1951), поетеси, уродженки с. Майданецьке Тальнівського району.
- 6 – 90 років від дня народження Якова Михайловича Брюховецького (1931–2006), заслуженого майстра народної творчості України, колишнього жителя с. Голоківка Чигиринського району.
- 9 – 30 років з часу виходу в ефір першої на Черкащині приватної телекомпанії «ВІККА» (1991).
- 9 – 75 років від дня народження Анатолія Юзефовича Чабана (1946), доктора історичних наук, академіка, члена правління Черкаської обласної організації Національної спілки краєзнавців України.

- 13 – 45 років від дня народження Валентина Миколайовича Лазуренка (1976), історика, педагога, почесного красзнавця України, проректора з гуманітарних питань Черкаського державного технологічного університету.
- 14 – 60 років з часу введення в експлуатацію Кременчуцької ГЕС (1961).
- 14 – 100 років від дня народження Івана Івановича Лисенка (1921–1997), художника, заслуженого майстра народної творчості України, колишнього жителя с. Золотоношка Драбівського району.
- 15 – 100 років від дня народження Сергія Миколайовича Лисенка (1921–1982), живописця, уродженця м. Городище.
- 17 – 100 років від дня народження Софії Остапівни Гоменюк-Мельник (1921–2001), художниці, майстрині декоративного розпису, уродженки с. Родниківка Уманського району.
- 18 – 110 років від дня народження Федора Олексійовича Мицика (1911–1941), журналіста, письменника, уродженця с. Вишнопіль Тальнівського району.
- 23 – 70 років від дня народження Сергія Івановича Гречухи (1951), красзнавця, жителя с. Мошни Черкаського району.
- 26 – 120 років від дня народження Семена Дмитровича Скляренка (1901–1962), прозаїка, перекладача, уродженця с. Прохорівка Канівського району.
- 28 – 100 років від дня народження Василя Федоровича Лисенка (1921–1993), прозаїка, драматурга, кандидата філологічних наук, уродженця с. Залізничка Катеринопільського району.

- 29 – 155 років від дня народження Михайла Сергійовича Грушевського (1866–1934), історика, державного і політичного діяча, рід якого походив з Чигиринщини. Вчений багато своїх розвідок присвятив історії Черкащини.

ЖОВТЕНЬ

- 1 – 130 років ВСП Городищенському коледжу Уманського національного університету садівництва (1891).
- 2 – 120 років Корсунь-Шевченківській центральній районній бібліотеці (1901).
- 5 – 145 років ВАТ «Науково-виробниче підприємство «Смілянський електромеханічний завод» (1876).
- 6 – 70 років від дня народження Івана Артемовича Нерубайського (1951), журналіста, педагога, краєзнавця, поета, уродженця с. Глибочок Тальнівського району.
- 6 – 70 років від дня народження Сергія Петровича Левкова (1951), фахівця в галузі автоматизованих систем керування, доктора технічних наук, уродженця м. Умань.
- 8 – 150 років від дня народження Івана Максимовича Піддубного (1871–1949), професійного борця, заслуженого майстра спорту, уродженця с. Красенівка Чорнобаївського району.
- 10 – 85 років від дня народження Андрія Петровича Гончара (1936), народного артиста України, уродженця с. Деньги Золотоніського району.
- 12 – 80 років від дня народження Миколи Панасовича Воробйова (1941), поета, художника, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, уродженця с. Мельниківка Смілянського району.

- 13 – 60 років Черкаському планетарію (1961).
- 14 – 75 років від дня народження Івана Пилиповича Клименка (1946–2010), народного артиста України, колишнього актора Черкаського академічного обласного українського музично-драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка.
- 15 – 100 років від дня народження Дмитра Омеляновича Луценка (1921–1989), поета-пісняра, творчість якого пов'язана з Черкащиною.
- 18 – 95 років від дня народження Федора Петровича Людного (1926–2019), журналіста, педагога, краєзнавця, почесного громадянина м. Кам'янка.
- 18 – 120 років від дня народження Івана Тимофійовича Коханського (1901–1941), прозаїка, поета, уродженця с. Вишнопіль Тальнівського району. Був репресований.
- 18 – 145 років від дня народження Сергія Олександровича Єфремова (1876–1939), літературознавця, громадсько-політичного діяча, уродженця с. Пальчик Катеринопільського району. Був репресований.
- 19 – 75 років від дня народження Бориса Сергійовича Райкова (1946), політика, промисловця, колишнього директора Черкаського ВАТ «АЗОТ».
- 19 – 160 років від дня народження Дмитра Івановича Богдашівського (о. Василь. 1861–1933), архієпископа, доктора богослов'я, єпископа Канівського. Був репресований.
- 20 – 135 років від дня народження Якова Михайловича Водяного (1886–1940), військового і політичного діяча, отамана повстанського загону в Холодному Яру у 1921 році.

- 21 – 165 років від дня народження Якова Степановича Калішевського (1856–1923), хорового диригента, співака, уродженця м. Чигирин.

ЛИСТОПАД

- 1 – 250 років від дня народження Дмитра Петровича Неверовського (1771–1813), військового діяча, полководця франко-російської війни 1812 року, уродженця с. Прохорівка Канівського району.
- 2 – 75 років від дня народження Олександра Миколайовича Харченка (1946), народного артиста України, співака уродженця с. Шендерівка Корсунь-Шевченківського району.
- 4 – 220 років від дня народження Северина Гощинського (1801–1876), польського письменника, який жив і навчався в м. Умань, автора поеми «Канівський замок».
- 7 – 120 років від дня народження Дмитра Филімоновича Красицького (1901–1989), письменника-шевченкознавця, уродженця с. Зелена Діброва Городищенського району.
- 10 – 60 років від дня народження Володимира Івановича Курила (1961), правознавця, доктора юридичних наук, професора, уродженця с. Яблунів Канівського району.
- 10 – 230 років з часу надання м. Черкаси Магдебурзького права (1791).
- 11 – 75 років від дня народження Івана Григоровича Козленка (1946), заслуженого працівника культури України, колишнього генерального директора КП «Черкасиоблкіно».

- 12 – 70 років від дня народження Володимира Георгійовича Каплуненка (1951), вченого у галузі нанотехнологій, уродженця м. Сміла.
- 16 – 60 років від дня народження Юрія Васильовича Мариненка (1961), літературознавця, доктора філологічних наук, уродженця с. Ситники Корсунь-Шевченківського району.
- 21 – 150 років від дня народження Михайла Андрійовича Левитського (1871–1942), лікаря-офтальмолога, хірурга, доктора медицини, уродженця м. Городище.
- 27 – 100 років від дня народження Віктора Павловича Маєвського (1921–1999), заслуженого артиста України, колишнього актора Черкаського академічного обласного українського музично-драматичного театру ім. Т. Г. Шевченка.
- 28 – 70 років від дня народження Олександра Михайловича Завальнюка (1951), історика, краєзнавця, доктора історичних наук, уродженця м. Сміла.
- 29 – 20 років з часу заснування літературно-мистецької премії імені Михайла Старицького (2001) Чорнобаївською районною радою та Черкаською обласною організацією Національної спілки письменників України.

ГРУДЕНЬ

- 430 років з початку першого великого національно-визвольного повстання проти польського панування в Україні під керівництвом Криштофа Косинського (1591–1593). К. Косинський загинув у травні 1593 р. під час облоги Черкаського замку.
- 1 – 65 років від дня народження Пилипа Сергійовича Юрика (1956), поета-гумориста, фольклориста, перекладача,

- лауреата літературних премій, уродженця с. Баландине Кам'янського району.
- 2 – 135 років від дня народження Андрія Олександровича Загородського (1886–1948), філолога, педагога, уродженця с. Зеленьків Тальнівського району.
- 6 – 50 років від дня народження Катерини Валентинівни Миронюк (1971), майстрині художньої вишивки, педагога, жительки м. Черкаси.
- 8 – 70 років від дня народження Миколи Яковича Шамрая (1951), письменника, жителя м. Канів.
- 9 – 70 років від дня народження Валерія Павловича Калини (1951), заслуженого лікаря України, колишнього завідувача хірургічного відділення Золотоніської ЦРЛ.
- 12 – 60 років від дня народження Лідії Іванівни Зайнчківської (1961), народної артистки України, бандуристки, жительки м. Черкаси.
- 12 – 100 років від дня народження Андрія Пахомовича Могили (1921–1991), перекладача і мовознавця, кандидата філологічних наук, уродженця с. Чичиркозівка Звенигородського району.
- 13 – 75 років від дня народження учасників співочого гурту «А ми удвох» братів Андрія Григоровича та Василя Григоровича Томіленків (1946), заслужених артистів України, уродженців с. Сухини Корсунь-Шевченківського району.
- 19 – 100 років від дня народження Марії Михайлівни Мельниченко (1921–1997), журналістки, краєзнавиці, колишньої жительки м. Умань.

- 19 – 120 років від дня народження Миколи Федотовича Дібровенка (1901–1988), театрознавця, кандидата мистецтвознавства, уродженця с. Кавунівка Шполянського району.
- 19 – 130 років від дня народження Антіна Лук'яненка (1891–1974), лікаря-психіатра, громадського діяча, уродженця с. Велика Бурімка Чорнобаївського району.
- 21 – 145 років залізничній станції ім. Т. Г. Шевченка (1876), м. Сміла.
- 21 – 160 років від дня народження Євгена Харлампійовича Чикаленка (1861–1929), громадського діяча, публіциста, видавця, мецената, який тривалий час мешкав у с. Кононівка Драбівського району.
- 27 – 90 років від дня народження Альберта Степановича Недосєко (1931), художника, жителя м. Черкаси.
- 27 – 120 років від дня народження Василя Кіндратовича Стеценка (1901–1971), графіка, уродженця с. Козацьке Звенигородського району.
- 28 – 160 років від дня народження Наталії Григорівни Яшвіль (1861–1939), художниці, церковної і культурної діячки, меценатки, яка відродила старовинні кустарні промисли – розписну кераміку і вишивку, колишню жительку с. Сунки Смілянського району.
- 29 – 130 років від дня народження Володимира Левковича Симиренка (1891–1938), вченого-садівника, сина і учня Л. П. Симиренка, уродженця с. Мліїв Городищенського району.

**125 років від дня народження організатора
«Вільного козацтва»
на Звенигородщині
Л. А. Шевченка
(1896–08.01.1919)**

Багато їх, а хто скаже
Де Гонти могила?
Мученика святого
Де похоронили?
Де Залізняк, душа щира,
Де одпочиває?
Тяжко! Важко! Кат панує,
А їх не згадають...

Т. Шевченко¹

До славної когорти діячів Української революції 1917–1921 рр., уродженців Черкащини, належить Леонтій (Лев) Андрійович Шевченко – військовий авіатор, внучатий племінник Тараса Шевченка, один з організаторів і керівників Вільного Козацтва на Звенигородщині. Людина, яка прожила недовге, але цікаве й героїчне життя. Коли б Йосип, рідний брат Тараса Шевченка, діждався онуків, то, дивлячись на молодшого, Леонтія, не раз повторив би пророчі слова батька : «З його буде або щось дуже добре, або велике ледащо». Леонтій, якого домашні та приятелі називали Левком, помітно вирізнявся з-поміж своїх однолітків.

Народився Л. А. Шевченко у 1896 році у с. Шевченкове Звенигородського району. Він, як і Тарас Шевченко, мав потяг до наук. А також перейняв від діда мрійливість та допитливість. Якщо малий Тарас у дитинстві шукав «залізні стовпи», що, як йому хтось сказав, «небо підпирають», то Левко марив самим небом. Коли батько побачив у сина брошури про повітряні кулі й аероплани, то зрозумів, що Левко готується стати авіатором. Це не принесло великої радості Андрію Йосиповичу, адже він сподівався, що саме Левко стане спадкоємцем його хліборобського ремесла. Сказати де освоїв Левко льотну науку, на жаль, не може ніхто. Відомо, що вже у роки Першої світової війни він був досвідченим авіатором.

Після падіння в 1917 році царського режиму і більшовицького перевороту в Росії, близько 300 тисяч українських солдатів стихійно реорганізувалися у всеукраїнські формування, заприсягнувши на вірність Центральній Раді. Не міг

¹ Шевченко, Т. Треті півні / Тарас Шевченко // Шевченко Т. Г. Гайдамаки : поема. – К., 2007. – С. 80–85.

бути осторонь цих подій і Левко Шевченко. Добравшись до рідної домівки, почув від брата Митрофана, який очолював Тарасівський курінь Вільного Козацтва, про принципи створення і призначення Вільного Козацтва. По-різному розповідають про знайомство військового авіатора Леонтія Андрійовича Шевченка з уродженцем сусіднього села Будище, колишнім фронтівиком, членом Центральної Ради Юрієм Йосиповичем Тютюнником. Та як би там не було, досить скоро їхнє знайомство перейшло у щирю дружбу. Шевченко захоплювався своїм старшим товаришем, його військовим хистом, умінням повести за собою людей. Саме Тютюнника козацький кіш Звенигородки 14 лютого 1918 р. обрав своїм отаманом. Завдяки його наполегливій роботі з козацтвом Звенигородський кіш перетворився на одне з кращих вільних козацьких формувань. Штаб Звенигородського коша та Звенигородського ревкому підпорядковували собі всі збройні сили на території Київської губернії. Загони Вільного Козацтва під керівництвом Юрія Тютюнника утримували контроль над великими територіями Київської та Харківської губерній до травня 1918 р.

Ю. Тютюнник згодом у своїх мемуарах напише про Левка Шевченка: «...Не вродився він верховодою, мав дуже лагідну вдачу, був взірцево чесним». Та все ж саме йому згодом передав свої повноваження отамана. Напевно, Левко Шевченко був тією людиною, котрій, як самому собі, міг довіряти Тютюнник. На той час вільні козаки готувалися до повстання проти німецьких окупантів, ті ж у свою чергу наказали роззброїти й реформувати відділи Вільного Козацтва. Як військовий, що отримав наказ, Юрій Тютюнник змушений був його виконати. Зброю довелося скласти. Але вдалося домовитися з військовим комендантом Звенигородки полковником Михайлом Поплавським про таємну передачу Шевченкові та його козакам зброї з військового складу. Звідти вони винесли 10 тис. гвинтівок, 43 кулемети. Вдалося прихопити також 2 гармати, панцерник та значну кількість амуніції. За декілька днів Левко роздав селянам чимало зброї, «про всяк випадок».

І все ж Тютюнник, навіть видавши зброю, закликав людей не піднімати повстання, оскільки, на його думку, це могло мати трагічні наслідки. Цю думку поділяв і Шевченко. Але обставини склалися таким чином, що зупинити людей, які уже тримали в руках зброю, було вже неможливо. Новообраний отаман Шевченко знав, на що йде. То ж влітку 1918 року розпочалося Звенигородське збройне повстання. Не зважаючи на запеклий супротив, повстанці захопили Звенигородку, гарнізон капітулював. Завдяки Левку Шевченку, який прийняв умови капітуляції, було збережено життя і офіцерам, і солдатам, їх вишикували у колону. Перелякані «камради», а чи просто «кадети»,

як їх та присталих до німців чиновників з повітової адміністрації зневажливо називали повстанці, чекали, що з ними буде. Напруга спала, коли Левко голосно, на весь майдан, оголосив: «Будете нам буряки сапати та на цукроварнях працювати!» і загальний сміх розрядив ситуацію.

Повстання, яке спалахнуло на Звенигородщині, попри всі зусилля повстанського штабу, в інших повітах не підтримали. Місцеві селяни розійшлися по домівках. А німці тим часом, оговтавшись після поразок, стягували досить значні військові сили на територію повіту. З дня на день очікувався штурм Звенигородки. Порадившись з Тютюнником, Левко вирішив розпустити повстанців. Вже опівночі вони покинули Звенигородку. У місті залишилися лише керівники повстання, на яких теж чекала дорога. На всіх, окрім Левка Шевченка: він вирішив добровільно віддати себе в руки німців. «Що моє життя супроти життів сотень і тисяч селян і їхніх родин, на яких відіграються німці за повстання?» – говорив він Тютюнникові, котрий всіляко вмовляв побратима відмовитися від такої думки. Попрощавшись з Тютюнником, Шевченко попрямував до відомого у Звенигородці готелю «Брістоль». А вранці, свіжопоголений, в українській вишиванці пішов здаватися. Помітивши його, німці заметушилися. За командою старшого, близько взводу кайзерівців оточили останнього отамана Звенигородського коша. Супротиву він не чинив.

Після придушення повстання розпочалися каральні дії. Німецький військово-польовий суд у Києві виніс Левку Шевченку смертний вирок. Але йому вдалося втекти з-під варти. Коли німецькі окупаційні війська було виведено з України, його бачили і в Звенигородці, і на вулицях Києва. Та смерть відступила лише на декілька місяців. Левко трагічно загинув у Звенигородці на початку січня 1919 р. Власник готелю «Брістоль», який був свідком загибелі Леонтія Шевченка, розповідав, що той і не думав тікати від варти. Вів Левко себе, як завжди, спокійно і врівноважено. Вартові наказали йому зробити крок вперед і відразу ж здійснили постріл у потилицю. Якщо розбиратися у причинах його загибелі, то саме комендант Звенигородки полковник Павловський, був організатором вбивства Леонтія Шевченка. Зрозуміло, на той час причетність Павловського до смерті Левка Шевченка офіційні джерела вперто відкидали.

Близькі Лева Шевченка поховали його на кладовищі в с. Шевченкове Звенигородського району. Та в радянські часи в ході будівництва гідромеліоративного технікуму під забудову потрапила й частина кладовища. Отож могилу Л. А. Шевченка було знесено. Та вільні козаки Черкащини назавжди залишаться в пам'яті нащадків.

ЛІТЕРАТУРА:

Білецький, Ф. Ф. Колиска Вільного козацтва / Феофан Білецький // Білецький Ф. Ф. Вічний подзвін Звенигори : нариси з історії Звенигородського району. – Звенигородка, 2003. – С. 66–82.

Погоріла, З. Козацький лицар – нащадок Тараса Шевченка / Зоя Погоріла // Краєзнавство Черкащини. – 2017. – № 11. – С. 258–264.

Шатайло, О. Чотири шаблі генерала Тютюнника / Олег Шатайло // Шатайло О. Спадкоємці козацької слави : біографії генералів Армії Української Народної Республіки – уродженців Черкащини. – Дрогобич, 2009. – С. 14–63.

Хоменко, В. М. Звенигородщина : до 85-річчя Звенигородського району : словник-довід. / Володимир Хоменко. – Черкаси : Відлуння-Плюс, 2008. – 172 с.

Білецький, Ф. Голгофа Йосипа Шевченка / Феофан Білецький // Черкас. край. – 2015. – 13 берез. (№ 20). – С. 5.

15 січня

150 років від дня народження вченого,
письменника, історика, фольклориста

А. Ю. Кримського
(15.01.1871–25.01.1942)

Наш славетний земляк Агатангел Кримський був великим не тільки в науці й літературі, а й у своїй любові до Звенигородки і всього краю, який він називав по-своєму – Звенигородщина.

В. Мицик¹

До когорти славнозвісних учених назавжди увійшло ім'я Агатангела Юхимовича Кримського. Видатний філолог, історик Сходу, автор книг з історії Персії, Туреччини та інших східних країн і народів, етнограф і фольклорист, один з найбільших поліглотів свого часу, що знав більше шістдесят мов, політичний публіцист і політик.

Ця унікальна людина й дотепер викликає цілу гаму складних почуттів: здивування, захват, живу зацікавленість, пієтет, біль за трагічну долю. Почуття найглибшої поваги до всього, ним зробленого, не зникає, зміцнюється в міру того,

¹ Мицик, В. Феномен звенигородської землі / Вадим Мицик // Шевченків край. – 2003. – 11 черв. (№ 46). – С. 2.

як дедалі докладніше знайомишся з творчою й науковою спадщиною великого академіка.

Народився Агатангел Кримський 15 січня 1871 року у м. Володимир-Волинському на Волині, та своєю батьківщиною вважав містечко Звенигородку, куди невдовзі переїде і назавжди оселиться вся родина Кримських. Батько Агатангела – Юхим Кримський, за фахом – вчитель історії та географії, за виданий підручник з географії для двокласних шкіл отримав такий гонорар, що зміг на ці гроші збудувати собі садибу у Звенигородці. З людьми й левадами, мовою й піснями звенигородців, з їх гордістю – Тарасом Шевченком Агатангел зріднився навіки. Тут він провів дитячі роки, сюди прагнув повернутися у зрілості. Тут народилися унікальні твори цієї непересічної особистості.

Феноменальні здібності, й саме у філології, стали виявлятися в А. Кримського змалку. Він навчився читати у три з половиною роки, а вже в п'ять років батько віддав його до Звенигородського міського училища, де він почав вивчати іноземні мови, крім широко вживаної польської та французької ще й англійську та німецьку. Послідовно й обов'язково успішно навчався у солідних навчальних закладах: з 1881 року – у протогімназії м. Острога, з 1884 р. – у 2-й Київській гімназії, з 1885 р. – у Колегії Павла Ґалаґана, у 1889–1892 рр. – у Московському Лазаревському інституті східних мов, а у 1892–1896 рр. – на історико-філологічному факультеті Московського університету. У 1896–1898рр. – перебував у науковому відрядженні в Сирії і Лівані. Після повернення з відрядження, Агатангел Кримський вирішує віддати пріоритет у наукових дослідженнях сходознавству. У 1901 році А. Ю. Кримський став надзвичайним професором арабської філології, а у 1903 році – професором історії мусульманського Сходу. Єдиною «ниточкою», що єднала його з маловідомим східним світом, було походження його батька – з татарського роду. Предком Юхима Кримського був кримський мулла, який доводився родичем кримському ханові.

29 років працював і творив А. Ю. Кримський у Москві, весь час душею бувши в Україні. Після встановлення в 1917 році української державності Кримський вирішив повернутися на батьківщину, у 1918 році став професором Київського університету. Разом з В. Вернадським, М. Василенком та іншими став одним з організаторів Української Академії Наук, десять років був незмінним секретарем академії.

Природа обдарувала цю людину гострим розумом і надзвичайною працюovitістю, але не дала гарної зовнішності. Зросту він був нижче середнього і ледве важив п'ятдесят кілограмів. Агатангел був короткозорим і не розлучався з окулярами. Носив лише українську вишиванку. Взимку – довге, до п'ят пальто

і високу українську чумацьку шапку. На лівій руці в нього зазвичай висів плетений мішечок з книгами. До нього потрапляла нова література, яку керівник кафедри арабо-іранської філології швидко переглядав, прийшовши на роботу... Працював Агатангел Юхимович по 18 годин на добу.

Варто назвати лише окремі найвидатніші роботи А. Кримського з його досліджень Сходу. Це – «Лекції з історії семітських мов», «Мусульманство і його майбутнє», «Історія арабів і арабської літератури», переклад Корану з коментарями, «Історія Туреччини та її письменства». Агатангел Юхимович є автором оригінального перекладу «Тисячі і однієї ночі», перекладів із Сааді, Фірдоусі, Омара Хайяма та інших. Практично всі статті, присвячені мусульманському світу в знаменитій енциклопедії Брокгауза і Ефрона, завдячують своєю появою авторству Агатангела Кримського.

Філолог за освітою, орієталіст за захопленням, він був високоталановитим поетом і прозаїком, автором таких творів, як «Антар», «Гулістан», «Сирота Захарко», «В народ!», «Пальмове гілля» та інших. Ще одна сторона багатогранної діяльності академіка А. Кримського – це його вклад в україністику. Його перу належать такі праці, як «Українська граматика» (у 2-х томах), «Українська мова, звідкіля вона взялася і як розвивалася», «Нариси з історії української мови», «Древнекіївська говірка». Завдячуємо А. Ю. Кримському і у виробленні норм української орфографії. Він рішуче виступав на користь єдиної української орфографії з урахуванням передовсім мовної практики Наддніпрянської України.

А. Ю. Кримський завжди ділив свій час між Звенигородкою та Києвом. Влітку він виїздив здебільшого до Звенигородки, де мав садибу і де мешкала його сестра. У цій місцевості він зібрав багатющий етнографічний матеріал, який був використаний при написанні унікальної книги «Звенигородщина. Шевченкова батьківщина з погляду етнографічного та діалектологічного». У книзі міститься чимало цінних записів про життя, традиції, звичаї, обряди жителів Звенигородського, Тальнівського, Лісянського, Городищенського районів Черкащини кінця XIX–початку XX століття. У передмові до видання Кримський пише: «Рідній моїй Звенигородщині». Ідея праці виникла з кінця 1880-х років, коли Агатангел Юхимович приступив до етнографічного вивчення Шевченкової батьківщини. До Звенигородки він щоліта приїжджав на канікули і з народних уст записував мовні звороти, притаманні краянам слова й висловлювання, пісні та обряди.

Найплідніший час над збірником припадає на літо 1890 року. А. Кримський записує веснянки, купальські, петрівчані, обжинкові, весільні пісні у Звенигородці та ближніх до неї селах – Озирній, Неморожі. Матеріали до даної

книги збиралися 40 років. Планувалося видати дослідження у III томах. Та було видрукувано як збірник у 1928 році лише I частину, тому, що вже тоді фабрикувався процес над когортою українських вчених під назвою «Спілка визволення України». Тож не вийшла не тільки ця книжка, а й дві наступні.

Влада тримала А. Ю. Кримського на короткому повідку: то карала, то милувала... Від влади він отримав орден Трудового Червоного Прапора і звання заслуженого діяча наук УРСР «за видатні заслуги у розвитку філологічних наук». Тоді йшла німецько-абіссінська війна і про Кримського згадали, як про автора «Граматики абіссінської мови». Однак у 1941 році – репресували. Сімдесятирічний вчений зі світовим ім'ям вже давно перебував під недремним оком НКВС. Його оспівування Шевченкової батьківщини в поетичних творах, етнографічні матеріали, які він збирав по всій Черкащині, вільне цитування студентам розділів з Біблії не могли пройти повз пильну увагу чекістів. У січні 1941 року громадськість України і вчені-сходознавці урочисто відзначили 70-річчя від дня народження А. Ю. Кримського і 50-річчя його науково-педагогічної та літературної діяльності. А 20 липня 1941 року його заарештували.

У постанові на арешт стверджувалося, що Кримський «був ідеологом українських націоналістів і впродовж ряду років очолював антирадянське національне підпілля... За наявними даними, Кримський останнім часом активізував свою антирадянську націоналістичну діяльність, спрямовану на утворення самостійної буржуазної української держави, на відрив України від Радянського Союзу». Агатангел Юхимович загинув у тюремній лікарні 25 січня 1942 року в місті Кустанай у далекому Казахстані, – гідно, як і жив. Нескореним, до педантизму пунктуальним, який навіть під час допитів, підписуючи протокол, не втримувався, щоб не виправити дрімучі помилки свого слідчого... Найбільше у світі він зневажав невігластво й дилетантський апломб. «Був українцем», – як писав С. Павличко, – «не за походженням, а за свідомим, пристрастним вибором. Кримський створив свою українську ідентичність власними інтелектуальними зусиллями і почуттями...».

Названий син А. Кримського Микола Левченко довго розшукував репресованого батька. Лише 1957 року, через 15 років після його смерті, отримав документ про реабілітацію. Разом з тим йому видали ще й ... 840 карбованців. Такою сумою обчислювалася моральна компенсація влади за загублене життя людини, про яку журнал «Хроніка ЮНЕСКО» писав: «Репутація Агатангела Юхимовича Кримського, як вченого, викладача, письменника сягнула далеко за межі своєї країни – в Європу і на Схід...».

Доля збірника «Звенигородщина, Шевченкова батьківщина з погляду етнографічного та діалектологічного» не менше цікава, як і сама книга

А. Кримського. 80 років макет праці, готовий до друку, зберігався у фондах Звенигородського районного краєзнавчого музею, і лише у 2009 році праця побачила масового читача. Зусиллями палких патріотів вона була збережена і дійшла до нашого часу. Збірка «Звенигородщина...» – це мрія і плід наукової діяльності А. Ю. Кримського, це його синівський внесок у духовну скарбницю рідного краю. Для нас вона залишається цінним свідченням про життя і вірування наших предків.

Пам'ять про Агатангела Кримського вшановано низкою меморіальних заходів. У 1970 році ім'я українського академіка було занесене у затверджений XVI сесією Генеральної асамблеї ЮНЕСКО перелік видатних діячів світу. Цього ж року в Києві на його честь було названо вулицю. На колишньому будинкові Колегії Павла Ґалаґана (нині це Музей літератури) на його честь встановлено меморіальну дошку. Інститут сходознавства НАН України носить ім'я Агатангела Юхимовича Кримського. Проводяться щорічні міжнародні наукові читання ім. А. Ю. Кримського, а також встановлено премію ім. А. Кримського НАН України. У 1972–1974 рр. було надруковано п'ятитомне зібрання його літературного й наукового доробку. Однак і до сьогодні багато творів А. Кримського знаходяться в рукописах, а його наукова спадщина досліджена не повністю.

Є в Звенигородці на одній із затишних вулиць, неподалік стадіону, невеличкий цегляний будиночок. Це будинок Агатангела Юхимовича Кримського, колись зруйнований дощенту, потім реконструйований і всіма забутий. В ньому він жив і працював, черпав натхнення для творчості, набирався сили духу на час політичних переслідувань. У 1968 році на ньому було встановлено меморіальну дошку. Досі плодоносить стара груша із садка Кримських, а ранньою весною цвіте ряст. Експозиція, присвячена А. Ю. Кримському, є в Звенигородському краєзнавчому музеї.

ЛІТЕРАТУРА:

Основні видання творів А. Ю. Кримського

Кримський, А. Звенигородщина. Шевченкова батьківщина з погляду етнографічного та діалектологічного / А. Кримський ; [передм. А. Ю. Чабана]. – [Відтвор. вид. 1930р.]. – Черкаси : Вертикаль, 2009. – XVI, 434 с. : ілюстр., карта.

Кримський, А. Ю. Твори : в 5 т. / А. Ю. Кримський. – Київ : Наук. думка, 1972–1974. – Т. 1-5.

Кримський, А. Пальмове гілля : екзотичні поезії / А. Кримський. – Київ : Дніпро, 1971. – 372 с.

Кримський, А. Вибрані твори / А. Кримський. – Київ : Дніпро, 1965. – 660 с.

Кримський, А. Розвідки, статті та замітки : I-XXVII. – Київ [б.в.], 1928. – 408 с.

Про А. Ю. Кримського

Хоменко, В. М. Кримський / Володимир Хоменко. – Київ : Арт Економі, 2013. – 63 с. : іл. – (Особистість і доба).

Поліщук, В. Т. Про Агатангела Кримського : до його 125-ліття // Поліщук В. Т. Вибране. Т. 2. Розстріляні таланти (Репресовані письменники Черкащини). – Черкаси, 2013. – С. 10–16.

Мойсієнко, В. М. Життя та наукова діяльність Агатангела Кримського – символ шляхетності патріота / В. М. Мойсієнко // Черкащина в контексті історії України. – Черкаси, 2004. – Кн. I. – С. 402–407.

Жук, П. Поезіє, супутнице моя / П. Жук // Реабілітовані історією : в 27 т. Черкас. обл. – Сміла, 2003. – Кн. 3. – С. 384–387.

Борщ, М. І. Агатангел Кримський – видатний діяч світу / Микола Борщ // Борщ М. І. 3 вершин славетних черкащан : краєзнавчі нариси, вірші, поеми. – Черкаси, 2013. – С. 234–241.

Іванченко, М. Правдолюб Агатангел Кримський / Михайло Іванченко // Іванченко М. Сурма і меч. – Дрогобич, 2012. – С. 148–157.

Ільєнко, І. О. Хватальна евакуація. Поєдинок академіка Агатангела Кримського // Ільєнко І. О. У жорнях репресій : оповідь про українських письменників. – Київ, 1995. – С. 314–339.

Фонд А. Ю. Кримського // Особові архівні фонди Інституту рукопису : путівник. – Київ, 2002. – С. 276–282.

Головко, Т. Великий українець із татарським корінням / Тарас Головко // Культура і життя. – 2017. – 23 черв. (№ 25). – С. 12.

Пріцак, О. Українець тюркського походження Агатангел Кримський / О. Пріцак // Пам'ять століть. – 2008. – № 4. – С. 124–142.

Буртак, А. Родинна хата-пустка Агатангела Кримського у Звенигородці / А. Буртак // Добридень. – 2013–2014. – № 28/29. – С. 66–71.

Білецький, Ф. Скільки ще можна дивитися на занедбану садибу в центрі Звенигородки? / Феофан Білецький // Новий Дзвін. – 2019. – 14 листоп. (№ 46). – С. 6.

Наріжна, О. Будинок з біографією / Олена Наріжна // Шевченків край. – 2019. – 22 лют. (№ 14–15). – С. 4 ; 1 берез. (№ 16–17). – С. 3.

21 січня
220 років від дня народження
художника
Г. Г. Лапченка
(21.01.1801–1876)

Одним із значних майстрів історичного та портретного живопису першої половини XIX століття був художник Григорій Гнатович Лапченко. Відомості про нього, зорієнтовані на архівні джерела, скупі й уривчасті, увага мистецтвознавців зосереджена на двох полотнах майстра – «Сусанна» та «Купальниця», інші роботи не розглядаються і майже не репродукуються. Трагічні обставини життя Лапченка викреслили його ім'я з культурно-мистецького життя Росії середини XIX століття.

Народився він у селі Валява Черкаського повіту Київської губернії 21 січня 1801 року. Батько художника, Гнат Васильович Лапа, був козаком, церковним старостою села, мати – Ірина Іванівна Петрученко (дівооче прізвище). Вчився Григорій у приходській школі в дяка, потім – у Корсуні, в маляра С. В. Превлоцького. Коли Лапченкові було 11 років, його помітив граф М. С. Воронцов і перевіз хлопця в Білу Церкву, де віддав у «науку» до придворного художника князя Потьомкіна – Таврійського майора Якова Лукича Нікітіна.

Після смерті Нікітіна Лапченко в 1822 році вступив до Академії Мистецтв як пенсіонер графа Воронцова. Навчався він у професора історичного живопису А. І. Іванова. З 1823 по 1826 рік Григорій відвідував клас живопису, за рекомендацією вчителя регулярно працював у Ермітажі над копіями з «мастерских картин». На місячних і третинних екзаменах завжди мав високі оцінки, а в 1825 році за малюнки з натури був нагороджений срібною медаллю II ступеня.

Сам художник повідомляв, що з середини 1826 року «вправлявся по мистецтву» в будинку М. С. Воронцова. Лапченко продовжував навчатися в Академії Мистецтв вже як вільний слухач натурного класу. В петербурзькому будинку Воронцова художник мав невелику майстерню, де виконував замовлення господаря. Тут він написав для графського палацу в Одесі «Сілоамську купіль» – велике за розмірами полотно на євангельський сюжет (доля невідома) та «Філомелу, яка вишиває у тюрмі». Основою для другої картини став давньогрецький міф про збезчещену Тересю Філомелу, яка, не маючи змоги розповісти про лихо, вишила те, що з нею сталося.

В кінці 1820-х років Григорієм Лапченком був написаний портрет О. Я. Булгакова. 1830-м роком датується робота «Ранок», що зображує напівоголену дівчину за вранішнім туалетом. А за картину «Киянин, що подав звістку Претичу» на засіданні Ради Академії Мистецтв художника нагородили золотою медаллю I ступеня.

Весною 1830 року Григорій Лапченко на кошти М. С. Воронцова та за сприяння Товариства заохочення художників разом з пенсіонером Товариства Олександром Івановим виїхав на семирічне стажування до Італії. Обов'язки пенсіонерів обмежувались тим, що двічі на рік вони повинні були подавати письмові звіти своїм «високим покровителям». У листах до батьків Олександр Іванов сповіщає про працьовитість Лапченка: «він весь у роботі і мистецькому полоні».

Друзі Григорій Лапченко та Олександр Іванов оселилися поблизу Рима в містечку Альбано, винайняли помешкання у місцевого винороба Кальдоні. Коли трохи призвичаїлися, звернули увагу на 23-річну доньку хазяїна будинку, Вітторію (Вікторію) Кальдоні. Цю античну красуню знав мистецький світ. Ще з 13 років художники з дозволу батька часто писали її портрет. Вже дорослою Вітторія позувала славетним скульпторам Теккерані, Торвальдсену. Її портрет був надісланий Бальзаку, великому Гете.

Григорій та Олександр закохалися в італійську натурницю, яка згодилась їм позувати. Олександр Іванов збирався зобразити горду красуню в образі «Богоматері милосердя» та зізнався, що йому було не під силу відтворити модель, адже Вітторія йому подобалась. Проте, дівчина обрала Григорія Лапченка, очевидно, їй імпонував його жвавий темперамент та особиста привабливість.

Особисте щастя Г. Лапченка затьмарило горе – з'явилися проблеми зі здоров'ям – гострий ріжучий біль в очах не давав спокою, предмети уявлялись в «зламаному» вигляді, денне світло стало нестерпним, спеціалісти діагностували відшарування сітківки. З 1834 року Лапченко став втрачати зір.

Тяжка хвороба відбилась на всій подальшій долі художника, як творчій, так і особистій. Олександр Іванов у листі до свого батька в 1836 році пише «...Лапченко ніколи не буде художником, він остаточно втратив очі», а через сім років він знову сповіщає батька: «Лапченка зір дещо поправився, але художником йому не бути».

І все ж в періоди ремісії Григорій Гнатович звертається до творчості. На початку 1839 року на виставці, влаштованій з нагоди приїзду до Риму спадкоємця російського престолу, Лапченко надав жанрову картину «Жінка, що

несе на голові корзину» (позувала Вітторія), яку, незважаючи на незавершеність (недописана рука), придбав майбутній цар Олександр II.

Найвизначнішим твором Г. Лапченка «італійського» періоду є картина «Сусанна». Написана вона була, скоріше за все, в перший рік його перебування в Італії (1831). На адресу правління Академії Мистецтв від 10 жовтня 1831 р. Лапченко повідомляє, що написав картину, яка зображує Сусанну, що роздягається, натуральної величини. В 1842 році, вже після повернення в Росію, він представив «Сусанну» в Академічну раду з проханням зарахувати його в число членів Академії, оскільки живучи у вітчизні, має потребу у званні. Прохання було враховане, Лапченко отримав звання академіка живопису.

Вітторія всіляко підтримує коханого і дає згоду на одруження. Вони обвінчалися 29 вересня 1839 року, красуня Вікторія Лапченко залишила сонячну Італію, близьких, відремонтований і обставлений на її кошти будинок, і разом із чоловіком поїхала до північної країни. Граф Воронцов поселив молодих у своєму маєтку в Криму, дав художнику посаду управителя. Це сприяло покращенню здоров'я Григорія Лапченка. Через рік у молодих народився син Сергій.

У Третьяковській галереї зберігається виключний за живописною майстерністю етюд «Купальниця», виконаний у 1840 році, вже після повернення з Італії. Враховуючи факт хвороби художника, твір можна вважати його справжнім життєвим подвигом. В роботі вражає чистота форм бездоганно написаного молодого жіночого тіла.

Життя Лапченків було не простим, їм часто доводилось переїздити. Довгий час вони жили в Києві, в Одесі, потім у селі Мошни на Черкащині, у 1850 році переселилися до Черкас.

У 1866 році Григорій Лапченко прислав із Мозиря на суд Академії картину «Воскресіння Христове». Академія відмовилась дати їй оцінку. мотивуючи тим, що невідома мета призначення полотна. Майже півтора року продовжувалась переписка, врешті, Академія запропонувала продати картину з аукціону, художник погодився. Є свідчення, що живучи в Мозирі, він написав ще «Голову Христа».

У 1868 році вже немолоде подружжя переїздить в Динабург (нині Даугавпілс, Латвія), де працював викладачем у Ліцеї їхній син Сергій. А в 1870 році Лапченки переїхали до Петербурга.

У 1876 році сліпий і всіма забутий Григорій Лапченко помер. А його вдова тихо доживала на чужині. Скільки ще років прожила вона, невідомо. Невідоме і місце поховання художника та його дружини.

Трагічно склалася доля цього талановитого художника. Простий сільський хлопець, дякуючи Богом дарованому хисту, при підтримці свого благодійника М. С. Воронцова отримав прекрасну професійну освіту, стажувався в Італії, його очікували визнання й слава – він був того вартий, якби не підступна хвороба. Понад 40 років Лапченко хворів, поступово втрачаючи зір, не розкривши повністю свого таланту. Його твори – найцінніше, що він залишив нащадкам, як доказ великого таланту.

ЛІТЕРАТУРА:

Урицька, С. Б. Спадщина Григорія Лапченка у культурному житті Черкащини / С. Б. Урицька // Музейний альманах : наук. матеріали : ст., нариси, есе. – Черкаси, 2012. – Вип. 3. – С. 116–119.

Белень, А. І. Академік із Валяви / А. І. Белень // Белень А. І. Перо письменника і пензель художника. – Черкаси, 2007. – С. 86–89.

Ніколенко, А. Г. Лапченко Григорій / А. Г. Ніколенко // Малий енциклопедичний словник Корсунщини : в 2. т. – Корсунь-Шевченківський, 2004. – Т. 2. – С. 4.

Несторенко, О. Художник та його муза : історія кохання нашого знаменитого земляка / Оксана Несторенко // Акцент. – 2012. – 8 февр. (№ 6). – С. 17.

Федорук, О. Українець Лапченко і красуня з Альбано / Олександр Федорук // Уряд. кур'єр. – 2008. – 25 черв. (№ 115). – С. 18.

Омельчук, О. Сонце й п'ятьма академіка з Городищини / Ольга Омельчук // Прес-Центр. – 2007. – 8 серп. (№ 32). – С. 28.

Белень, А. Народжена в купелі із кохання / Андрій Белень // Черкас. край. – 2001. – 21 груд. (№ 98). – С. 10.

**6 лютого
100 років від дня заснування
Черкаського національного
університету імені
Богдана Хмельницького (1921)**

У кожного закладу вищої освіти своя історія, пріоритети, цілеспрямованість у майбутнє. Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, заснований як Інститут народної освіти у часи УНР, має своє обличчя, неповторний почерк і креатив. За

більш як столітню історію свого існування виш заслужив авторитет і повагу, посів лідируючі позиції у царині підготовки високопрофесійних кадрів освіти та науки, став патріотичним, духовним центром Шевченкового краю.

Традиції педагогічної освіти існували в Черкасах ще з дорядянських часів. У вересні 1912 р. в місті відкрилася чоловіча вчительська семінарія. Вона давала своїм випускникам середню педагогічну освіту. Від початку першої світової війни, і особливо в період революційних подій, семінарія діяла у важких умовах. У грудні 1920 р. заклад реорганізовано в педагогічну школу.

Уже від вересня 1920 р. в Черкасах діє рада майбутнього інституту, яка відразу розпочала підготовчу організаційну роботу. Як тільки дозволили обставини, 6 лютого 1921 р. в Черкаському інституті народної освіти розпочалися заняття. Спочатку у його складі був один факультет соціального виховання, що мав три відділення – історико-філологічне, природниче та фізико-математичне. Черкаському ІНО доводилося працювати в надзвичайно складних фінансово-матеріальних умовах, оскільки інститут спочатку не фінансували центральні органи.

У жовтні 1922 р. на базі Черкаського ІНО та педагогічної школи (колишньої учительської семінарії) організовано 3-річні вищі педагогічні курси. У 1924–1925 навчальному році відбувся перший випуск 27 педагогів із вищою освітою.

У липні 1925 р. відбулася чергова реорганізація – Черкаський ВНЗ було перейменовано в педагогічний технікум. Поступово зростає матеріальна база технікуму, були відкриті два гуртожитки.

У 1930 р. відбулися значні зміни в українській системі педагогічної освіти. Утвердження тоталітарного режиму, обмеження прав союзних республік призвели до уніфікації сфери освіти. Черкаський педтехнікум було реформовано в інститут соціального виховання. Важливе значення для поліпшення умов навчання студентів мало отримання інститутом нового триповерхового приміщення в центрі міста.

У 1933 р. назва закладу змінена на Черкаський державний педагогічний інститут. У його складі були історичний, мовно-літературний, фізико-математичний і природничий факультети. Термін навчання зріс до 4-х років.

Не минули інститут і репресії. Жертвами сталінського терору стала низка викладачів. На довоєнний період припадає становлення науково-дослідницької роботи. У 1940–1941 навчальному році на 9 кафедрах працювало майже 100 викладачів. Цей поступальний розвиток вищого навчального закладу був перерваний війною. Свою діяльність інститут припинив 22 серпня 1941 р., коли гітлерівські війська після затяжних і кровопролитних боїв окупували

Черкаси. Багато викладачів і студентів влилися в ряди регулярної армії, брали участь у підпільному та партизанському русі.

Відразу після звільнення Черкас від гітлерівців у грудні 1943 р. розпочалося відновлення роботи педагогічного інституту і вже 20 березня 1944 р. Народний Комісаріат освіти УРСР прийняв рішення про відновлення роботи інституту. До інституту повернулися колишні викладачі, у тому числі й фронтовики, прибули нові. Було утворено фізико-математичний факультет та факультет фізичного виховання.

З березня 1953 р. Черкаський педагогічний інститут очолив досвідчений педагог і керівник Олександр Васильович Тканко. Учителю за освітою і покликанням, О. В. Тканко понад чверть століття перебував на посаді ректора інституту, а потім тривалий час працював професором кафедри історії, вів активну громадську роботу. З його іменем пов'язані роки напруженої праці колективу інституту і стрімкої розбудови навчального закладу.

Новий етап розвитку інституту розпочався в 1950-х рр. після того, як у січні 1954 р. було утворено Черкаську область і Черкаси стали обласним центром. Даниною тогочасній ідеології стало присвоєння інституту Указом Президії Верховної ради УРСР імені 300-річчя возз'єднання України з Росією.

О. В. Тканко багато уваги приділяв зміцненню кадрового потенціалу та навчально-матеріальної бази закладу, розширенню контингенту студентів. Також удосконалювали структуру навчального закладу, підвищували рівень навчально-виховної та наукової роботи. Якщо на початку 1950-х рр. підготовку фахівців здійснювали лише 4 факультети (фізико-математичний, природничий, філологічний і фізичного виховання) із 3500 студентами, то через 10 років у складі інституту діяло вже шість факультетів: утворено факультети іноземних мов та загальнонауковий, а кількість студентів сягнула 4597. Зросла й кількість фахових кафедр: до 13 кафедр в 1960-х рр. додалися нові кафедри – філософії, політекономії, геометрії та креслення, російської та зарубіжної літератури, української літератури й інші. У 1983 р. вперше в Україні на основі природничого факультету розпочалася підготовка вчителів хімії й обслуговуючої праці.

Неухильно зростає якісний склад професорсько-викладацького складу. Якщо в 1944 р. серед 110 викладачів був лише один професор і 30 кандидатів наук, доцентів, то через десятиріччя ці показники становили вже відповідно 195, 3 й 53. Було відкрито аспірантури з чотирьох спеціальностей – анатомії і фізіології, фізики, зоології.

У 1961 р. уведено в дію навчальний корпус факультету фізичного виховання. У новому корпусі розпочали 1967–1968 навчальний рік викладачі та студенти філологічного й фізико-математичного факультетів.

У 1979 р. ректором інституту став досвідчений організатор освіти і відомий вчений, член-кореспондент АПН України, професор Ф. Ф. Боечко, який до цього очолював Уманський педінститут. Новий ректор ініціював будівництво нового 8-поверхового навчально-лабораторного корпусу інституту. Завдяки цьому було значно поліпшено умови навчання студентів і наукової роботи викладачів, активізовано впровадження комп'ютерної техніки.

Після проголошення незалежності України у стислі терміни проведено значну роботу з приведення науково-педагогічної діяльності інституту у відповідність до вимог української держави. У навчальних планах зростає питома вага українознавчих дисциплін. Утворений у 1989 р. факультет української філології розширив підготовку вчителів української мови і літератури, а з 1990 р. розпочав навчання фахівців історичного та народознавчого профілів. Унаслідок цього у 1994 р. в інституті відкрито історичний факультет, створено кафедру історії України, які готували учителів історії, народознавства, а згодом і правознавства.

У 1991 р. завершилося будівництво восьмиповерхового навчально-лабораторного корпусу. У 1995 р. під час державної акредитації інститут отримав найвищий рівень акредитації – четвертий. Постановою Кабінету Міністрів України від 6 жовтня 1995 року № 789 на базі Черкаського державного педагогічного інституту створено Черкаський державний університет імені Богдана Хмельницького. У результаті реформування вищого навчального закладу було змінено не лише навчальні плани, програми, спецкурси, а й напрямки функціонування університету. Уже на початок 1998–1999 н. р. на 10 факультетах підготовка фахівців велася за 24 спеціальностями. На початку 2000-х рр. відкрито низку нових спеціальностей.

У 1997 р. почало виходити перше в університеті фахове видання «Вісник Черкаського університету».

На початок нового тисячоліття університет вийшов на новий рівень наукової діяльності. На його кафедрах тоді працювало 30 докторів наук, професорів і 144 кандидати наук. Розширювалася співпраця з науковцями академічних установ України й зарубіжних держав.

У вересні 2000 р. ректором університету став А. І. Кузьмінський, який до цього працював на керівних посадах в органах управління освітою, обласній державній адміністрації. Йому вдалося примножити здобутки університету. Розпочалася підготовка фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр».

За рішенням Вищої атестаційної комісії України від 21 травня 2003 р. розпочала свою роботу перша в історії університету спеціалізована вчена рада із захисту кандидатських дисертацій зі спеціальності «Історія України».

Найбільшим визнанням у науково-освітньому процесі й формуванні національної еліти стало надання університету указом Президента України від 21 серпня 2003 р. статусу національного.

У 2004 р. розпочато навчання в Севастопольській філії Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

1 липня 2014 р. до керівництва провідним вищим навчальним закладом області було запрошено відомого державного і політичного діяча, доктора економічних наук Олександра Володимировича Черевка, який у 2005–2010 рр. був головою Черкаської обласної державної адміністрації. 23 квітня 2015 р. О. В. Черевка було обрано ректором університету. Очоливши університет, він удосконалив структуру управління, рішуче омолодивши ректорат, оптимізував організацію освітньо-наукового процесу, якісно оновив підходи до національно-патріотичного виховання студентів.

У дні Революції Гідності наприкінці 2013 р. та на початку 2014 р. студенти та викладачі університету стали активними учасниками протестних акцій за європейський вибір України, проти корумпованої влади, проти російської анексії Криму. Героїчну сторінку в історії університету вписали учасники антитерористичної операції на південному сході України – студенти та випускники університету.

На сьогодні у Черкаському національному університеті діє 8 навчально-наукових інститутів і 2 факультети, 16 науково-дослідних інститутів і науково-дослідних центрів, 10 науково-дослідних лабораторій і 16 наукових шкіл, наукова бібліотека ім. М. Максимовича та Центр молодіжних інновацій. Потужною основою кадрового потенціалу університету є 74 доктори наук, професорів та 330 кандидатів наук, доцентів.

Університет утвердився як заклад вищої освіти європейського зразка. Враховуючи роль і місце України на міжнародній арені, університет проводить одночасно ефективну як західну, так і східну науково-освітню політику, прагнучи закріплення позицій на всіх можливих напрямках. Розширилися можливості університету в міжнародному стажуванні викладачів, обміні студентами під час проходження практик за кордоном, в одержанні інформації з зарубіжних країн у галузях планування, організації та здійсненні освітнього процесу.

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького пройшов складний, столітній шлях становлення і розвитку, утвердившись як важливий центр освіти і духовного життя держави. Його новітня історія уособлює характерні тенденції трансформації університетської освіти України, яка на сучасному етапі стала важливим чинником державотворення і формування української національної еліти.

ЛІТЕРАТУРА:

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького = The Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy : [до 95-річчя з часу заснування / упоряд. В. М. Мельниченко ; редкол. О. В. Черевко (голова) та ін.]. – Черкаси : Вертикаль, 2016. – 181 с.

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького : історія, звершення, особистості / [редкол. А. І. Кузьмінський (голова) та ін.]. – Київ : Світ Успіху, 2009. – 207 с.

Черкаський національний університет: історія і сучасність : матеріали конф., присвяч. 85-річчю ЧНУ ім. Б. Хмельницького, [Черкаси, 12 груд. 2006 р.] / Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького [та ін.] ; [ред. В. В. Масненко та ін.]. – Черкаси, 2007. – 146 с.

Тарасенкова, Н. А. Наукові досягнення Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького / Н. А. Тарасенкова // Політико-правові і соціально-моральні фактори розвитку державної служби та запобігання корупції в Україні. – Черкаси, 2010. – С. 14–18.

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького // Вища педагогічна освіта і наука України : історія, сьогодення та перспективи розвитку. Черкаська область. – Київ, 2010. – С. 208–245.

Черкаському національному університету імені Богдана Хмельницького – 95 років : статті // Вища школа. – 2016. – № 4. – С. 7–126. – Авт. : О. Черевко, С. Корновенко, В. Лизогуб та ін.

Лісова, Л. Шанують традиції, сміливо крокують у майбутнє : [сьогодення Черкас. нац. ун-ту ім. Б. Хмельницького : за матеріалами бесіди з ректором ЧНУ О. Черевком] / Лідія Лісова // Голос України. – 2019. – 6 черв. (№ 105). – С. 4.

ЧНУ сьогодні : кращі традиції плюс європейські інновації / прес-служба ЧНУ ім. Б. Хмельницького // Нова Доба. – 2018. – 24 трав. (№ 21). – С. 16.

Портрет ЧНУ [Електронний ресурс] // Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу : <http://cdu.edu.ua/mij-universitet/portret-chnu.html>. – (дата звернення : 15.06.2020). – Назва з екрану.

12 лютого
125 років від дня народження художниці
О. Т. Павленко
(12.02.1896–23.04.1991)

Я дуже, дуже багато працювала,
і я щаслива.

О. Павленко

Черкащина дала світовій культурі чимало славетних імен, які гідні подиву і наслідування. Імен, якими по праву може пишатися кожна культурна нація. До них належить і художниця

Оксана Трохимівна Павленко – одна з найвидатніших представниць художнього напрямку бойчукізму.

О. Т. Павленко народилася 12 лютого 1896 року у с. Валява, тепер Городищенського району, у великій селянській родині. Жила з батьками у Петропавлівці, вчилася у місцевій церковно-приходській школі, черкаській, потім Київській гімназіях, Київському художньому училищі, Академії мистецтв – у майстерні монументального живопису М. Л. Бойчука. Професор Михайло Бойчук з усією активністю віддався втіленню своїх мрій, спрямованих на відродження українського мистецтва. В стінах Академії склалася трійця щедро обдарованих, надзвичайно працездатних учнів Бойчука – Василь Седляр, Іван Падалка, Оксана Павленко. «Ми в майстерні Бойчука вчилися писати яечною темперою саме з прицілом на фреску. І я мріяла тільки про одне: що колись напишу фреску», – писала Павленко. Саме фреска сформувала творче мислення і формальні прийоми художниці в інших видах мистецтва.

О. Т. Павленко створила у малюнках цілу галерею характерів, яких народила епоха. Варті уваги такі графічні портрети друзів Оксани Трохимівни: Маруся Пасько (Падалка) 1926 р., Іван Падалка 1920-ті рр., Василь Седляр 1920-ті рр. В них панує лінія – впевнена, вільна, енергійна, яка пластично передає форму.

Важливий етап творчої біографії Павленко пов'язаний з її викладацькою діяльністю у Межигірському художньо-керамічному технікумі (1922–1929). Молоді художники Павленко, Седляр, Падалка та інші привнесли у технікум те творче і колективне начало, котре склалося у Бойчука: любов і глибоке розуміння художніх принципів народного мистецтва. О Павленко брала активну участь у суспільному житті Межигір'я, створила серію робіт, присвячених межигірським селянкам.

1923 р. Василь Седляр (на той час він був чоловіком О. Павленко), став директором технікуму. Під його керівництвом було розроблено 60 зразків майолікового посуду з розписом і декоративної скульптури. Межигірці експонували свої твори у Москві, країнах Західної Європи. О. Павленко любила кераміку. У спогадах вона писала: «Кераміку недооцінювали тоді, недооцінюють нині. А я кераміку і фреску ставлю понад усе...».

1929 року Павленко запрошують до Москви на посаду вченого секретаря керамічного факультету Вищого художньо-технічного інституту. За порадою М. Бойчука та В. Седляра вона приймає запрошення. З того часу живе і працює у Москві.

У 1932 році Василь Седляр запросив Оксану Трохимівну взяти участь у створенні розписів у фойє Харківського театру. У спогадах вона писала: «Все рівно, що запросили б до Раю! Це було чудо! Про фресковий розпис я лише мріяла...». М. Бойчук працював над фрескою «Свято врожаю», В. Седляр над «Дніпрельстаніндустрією», І. Падалка – над «Відпочинком», Павленко – над «Фізкультурою і спортом». Всі фрески згодом були по-варварськи знищені, але залишилася фотографія фрески О. Павленко. Для неї характерні узагальненість форм, врівноваженість композиції, ритмічність ліній, теплий і м'який ліризм колориту.

У 1936–1938 роках О. Павленко працювала над розписом Будинку уряду Киргизької РСР. У цих фресках видно досконале володіння рідкісною та тонкою майстерністю. Художниця намагалася з'єднати цілісність монументальності образу з неповторною чарівністю особистості.

У 50–70-х роках масштабність монументального бачення у творах художниці змінюється камерним сприйняттям дійсності. В її графіці велике місце займає натюрморт. У цих творах відкрито проступає властива для Павленко любов до квітів, вміння бачити і цінувати прекрасне на землі.

У ці роки художниця багато займається портретом, натхненно створює образи близьких для неї людей. У них проявилось вміння О. Павленко показати масштаб особистості, значущість зображеної людини. Автопортрет художниці 1968 р. вражає майстерністю виконання, особливим ліричним настроєм.

Шість десятиків років творчо працювала Оксана Трохимівна Павленко. Її художня спадщина значна: збереглися твори, листування з Василем Седляром. Вагома частина творів Павленко знаходиться в Національному художньому музеї України, Центральному державному архіві – музеї літератури й мистецтва, Запорізькому художньому музеї та Черкаському художньому музеї.

Формування колекції в нашому музеї було започатковано у 1987 році Н. М. Клименко, яка закупила 19 робіт особисто у О. Павленко. У 1991 р.

Дирекція виставок Міністерства культури України та Український фонд культури передали музею 83 роботи художниці з персональної виставки, яка проходила у Києві в 1989 році. Таким чином, колекція О. Павленко нараховує 99 графічних робіт та 3 фрески 1920–1970-х років.

Основу колекції Павленко складають твори 20–30-х років ХХ століття, тобто бойчукістського періоду, найбільш цікавого в її житті. Це, переважно, ескізи, начерки, фрагменти фресок, ескізи орнаментів, за якими можна реконструювати не тільки її життя, а й життя її покоління. Саме в цих творах проявився її дар як митця синтетичного сприйняття дійсності, монументаліста.

ЛІТЕРАТУРА:

Горбачов, Д. О. Авангард [Образотворчий матеріал] = Avantgarde : укр. художники першої третини : [альбом] / Д. О. Горбачов ; [голов. ред. Н. Прибєга]. – Київ : Мистецтво, 2013. – 319 с. : іл.

Оксана Павленко – с. 228–233.

Соколюк, Л. Графіка Оксани Павленко // Соколюк Л. Графіка бойчукістів. – Х. – Нью-Йорк, 2002. – С. 173.–191.

Лебедева, В. Е. Оксана Павленко / В. Е. Лебедева. – Москва : Сов. худож., 1986. – 104 с. : іл.

Плюхіна, О. О. Традиції бойчукізму у творчості Оксани Павленко / О. О. Плюхіна // Музейний альманах. – Черкаси, 2011. – Вип. 2. – С. 49–52.

Череватенко, Л. «Промовте – життя моє – і стримайте сльози...» : [спогади О. Павленко] / Л. Череватенко // Наука і культура. Україна : щорічник. – Київ, 1987. – Вип. 21. – С. 360–384 : іл., портр.

Кравченко, Я. Ті, що знали Михайла Бойчука : [з листів О. Павленко] / Я. Кравченко // Образотворче мистецтво. – 2003. – № 4. – С. 20–22.

Клименко, Н. Спомин про Оксану Павленко / Н. Клименко // Образотворче мистецтво. – 2002. – № 1. – С. 22.

Охмакевич, Н. «Образи часу Оксани Павленко» : [з персон. вист. художниці] / Н. Охмакевич // Літ. Україна. – 1988. – 4 серп. – (№ 31). – С. 5.

Чос, В. Дівчина з Валяви створила герб Киргизії / Володимир Чос // Вісн. Городищини. – 2018. – 7 груд. (№ 49). – С. 5.

23 лютого
120 років від дня народження хорунжого Армії
УНР, художника-баталіста
Леоніда Перфецького
(23.02.1901–25.10.1977)

Життя цього митця пролетіло у добу великих перемін, вихоплюючи з творчої майстерні і кидаючи у вир двох світових воєн. Світові війни двічі спроваджували його до Львова, де майстер залишив по собі значний слід і заслужив честь бути увіковіченим в назві однієї з вулиць. Цей художник – Леонід Перфецький, наддніпрянський козак, який став своїм на берегах Полтави.

Тарас Балда¹

Офіцер Третьої Залізної дивізії УНР та художник-кореспондент у дивізії «Галичина» в роки Другої світової війни Леонід Перфецький залишив нам мальовану хроніку боротьби за незалежність. «Підняття українського прапора над Чорноморським флотом», «Бій під Крутами», «Здобуття Київського Арсеналу» – ці картини, створені з допомогою олівців та акварелей, передають унікальні історичні миті, які не змогла б зафіксувати плівка чи звичайна розповідь. Він змалював для нас нашу війну за незалежність – першу в 20 столітті російсько-українську (із білими і червоними росіянами), польсько-українську війну.

Його батьки походили з Галичини, на «Велику Україну» вони переїхали на зламі XIX–XX століть. Леонід Перфецький народився 23 лютого 1901 року у с. Ладижинка Уманського району. На жаль, це все, що відомо про його родину і дитячі роки. Свою «зачиненість» проніс через все життя, і за спостереженнями тих, хто з ним стикався в житті, він не ділився нічим особистим. Навіть ті скупі дані, які він повідомляв про себе, не всі можна підтвердити джерелами.

Середню освіту Леонід здобув в російському Орлі, куди знову переїхали батьки, потяг до малювання відчував зі шкільної лави, але у вирі Першої світової війни було не до мистецтва. У 1917 році він вступив до московського університету,

¹ Балда, Т. Наддніпрянський козак із львівською пропискою [Електронний ресурс] / Тарас Балда // Фотографії старого Львова : [сайт]. –Текст. дані. – Режим доступу : <https://photo-lviv.in.ua/naddnipryanskyj-kozak-iz-lvivskoyu-propyskoju/>. – (дата звернення : 14.04.20). – Назва з екрану.

але невдовзі був мобілізований до армії. Граніт науки перетворився на солдатську муштру, яку Леонід проходив у школі прапорщиків у Петергофі. Є відомості, що на початку революції в Росії він певний час навчався в Казанському університеті. Правда, й тут провчився недовго – більшовики швидко завоювали татарську республіку, тож Леонід, лише йому відомими дорогами, повернувся в Україну. На батьківщині тривали визвольні змагання, тому його військовий досвід виявився затребуваним. Без вагань вступив до українського війська, отримавши ранг хорунжого кінноти Чорноморського коша. Командував сотнею кіннотників у полку полковника Крата, неодноразово вступаючи в бій із більшовиками.

Поручник Перфецький став командиром кінної сотні 8-го пішого Чорноморського полку 3-ї Залізної дивізії Армії УНР. Назву «Залізна» ця дивізія здобула влітку 1919 року під час успішного захисту Вапнярського залізничного вузла та Жмеринки від частин Південної групи дивізій 12-ї армії червоних, які хотіли вдарити по тилах українського війська, що саме проривалось до Києва. Полк Перфецького відзначився у цих боях, здійснивши низку вдалих операцій. Під час Зимового Походу в грудні 1919 року, через недбалість командування, дивізію було розгромлено переважаючими силами Добровольчої армії, але кінна сотня Перфецького уникла сумної долі. Формачію невдовзі відновили і восени 1920 року вона успішно боронилася від більшовиків на польсько-українському фронті біля містечка Лунинець, що в Білорусі, доки Польща не підписала з більшовиками мир та поділила Україну.

Око юнака вбирало в себе картину кожного бою, і коли в часи затишшя бойові побратими відпочивали, Леонід діставав олівця і починав малювати те, що тільки що побачив і пережив... Після занепаду української державності Леонід Перфецький опинився у Польщі в таборі для інтернованих осіб, а після звільнення, на початку 1920-х років переїхав до Львова. У місті Лева він записався на навчання до школи Олекси Новаківського, але заняття у відомого українського майстра було йому замало. Одержимий запалом здобути ґрунтовні мистецькі знання, Перфецький переїжджає до Кракова, де стає студентом Академії мистецтв, зголосившись у клас професора Дембіцького. Для нього розпочалися роки еміграції, про яку ще не знав, що вона – довічна... Краків також не дав Перфецькому усього, що він прагнув здобути, тож у 1925 році він виїхав до Парижа, де продовжував здобувати мистецьку освіту в приватній Академії Андре Льота.

Так митець з жалем розпрощався із вояцьким мундиром та шаблею, але його зброєю стає пензель і палітра. Своїми першими полотнами на теми визвольних змагань («Наскок мазепинців», «Батарей в небезпеці») заповнив

таку важливу прогалину в українському мистецтві, як створення наочного матеріалу для виховання майбутніх поколінь. Париж затримав митця надовго, тут він вдосконалював свою майстерність, здобував славу, на громадських засадах був мистецьким завідувачем бібліотеки імені Симона Петлюри. У той час, коли більшовики вбивали на рідних землях гін українців до волі, коли руйнували храми і знищували людей кулями та голодом, художник відображав добу визвольних змагань та часи козацької звитяги у своїх картинах. Завдяки його творчості західний світ міг бачити героїство та славу поневоленого народу.

Художні полотна Леоніда Перфецького («Бій під Конотопом», «Козаки під Трапезундом», «Бій під Крутами», «Останні бої», «Розстріл під Базаром») базувалися на історії України, боях, парадах, сутичках українських військових підрозділів із більшовиками. Виконані вони були у яскравих кольорах, динамічно, від них віяло чимось живим. Але навіть змальовуючи трагічні сторінки української історії – бійців армії УНР у «Чотирикутнику смерті» чи козаків у запеклій битві, художник не був митцем жорстоким і кровожерним, він далекий від стилістики баталістів більшовицького соцреалізму.

Після захоплення німцями Парижа Перфецького відвозять в Німеччину як гастарбайтера, на тяжкій сільськогосподарській роботі він підриває здоров'я. Десь у той період зникає й його шабля. Страшенно бідує. Старим друзям із Українського Координаційного Комітету під керівництвом історика Володимира Кубійовича вдається забрати його у Львів як ілюстратора для німецького видання – місячника «Наші Дні» (вийшло три номери) і викладача рисунку в Українській мистецькій школі. Бере він також участь у виставках українського мистецтва, організованих у місті.

У 1944-му Леонід Перфецький приєднався художником-кореспондентом до дивізії «Галичина». У ті часи окупаційна німецька влада на Галичині не мала проблем із добровольцями – патріотична молодь пам'ятала про звірства більшовиків і прагнула зустріти їх зі зброєю. Тим подіям митець присвятив збірку графічних малюнків «Українська дивізія». Святослав Гординський відзначає, що малюнки Перфецького цього періоду більш статичні, адже він не брав участі у бойових діях і джерелом натхнення могли слугувати світлини.

Після поразки нацистської Німеччини, вояки дивізії перейшли зі зброєю до британської армії, були інтерновані, а пізніше змогли переїхати до Великобританії. Леоніда Перфецького між дивізіяниками не було, він спочатку дістався до партизан, а потім потрапив до таборів переміщених осіб у Зальцбурзі (Австрія). За час перебування у таборі, у 1953 році, в щоденній газеті «Свобода» побачив світ художній твір Леоніда Перфецького під назвою «Україна у боротьбі», а також збереглось 78 акварелей та нарисів з пластового

життя. У 1954 році художник переїхав до Канади, в провінцію Квебек. У Монреалі Леонід Перфецький розмалював фресками Українську Католицьку Церкву Святого Духа, Католицьку Церкву Святого Єлзара. У середині 60-х Леонід Перфецький жив митцем-самітником у монастирі при Ораторії св. Йосифа, виконував фрески і працював над циклом «Апокаліпсис». Він створив 24 картини до останньої книги Нового заповіту – «Об'явлення св. Івана Богослова».

У 1962 році, в Едмонтоні, Богдан Боцюрко організував виставку його творів з нагоди 30-річного ювілею Українського Національного Об'єднання. З архіву Дмитра Герчанівського, ветерана УСС, дізнаємось, що той зустрівся із художником у 1967 році і запросив його стати членом ініціативної групи комітету для відзначення 50-х роковин створення формації УСС. З цієї нагоди Леонід Перфецький виконав Ювілейно-пропам'ятну відзнаку Січових Стрільців. В останні роки життя художник переїхав до Українського дому для старших. Помер 25 жовтня 1977 року, похований на кладовищі Монт Рояль.

Всі роботи Перфецького, що зберігалися в музеях Львова, знищені. 20 картин, що були на паризькій квартирі – пропали. 40 картин, що зберігались в «українському музеї», були разом з іншими під час окупації Парижа вивезені нацистами й пропали. А картини, що зберігалися в музеї Праги, яким пощастило пережити руйнування від авіабомбардування, були після війни дбайливо зібрані чеськими комуністами й передані своїм «старшим товаришам» по партії в Москву – доля їх невідома. Батальні картини по Визвольних змаганнях 1918–1921 років теж збереглися не всі – в міжвоєнній критиці згадуються картини, яких уже немає. Проте дещо таки збереглось, і це ніби химерна примха удачі.

Збереженню чималої колекції робіт Леоніда Перфецького можна завдячувати його племіннику з дружиною – Богдану та Наталії Перфецьким. Вони відшукали збірку батальних творів та замальовок, перевезли її до Америки. З допомогою друзів рідні експонували твори спочатку у Філадельфії, а потім у Нью-Йорку. Відома серія «Апокаліпсис» зберігається в Українському Музеї Нью-Йорку. Ще чимало творів перебувають у приватних колекціях: Лева та Марії Перфецьких, Миколи Станька та інших. У 1990 році за редакцією Святослава Гординського у Нью-Йорку вийшла друком книга про Леоніда. Книга «Україна в боротьбі», видана в кінці 90-х рр. ХХ ст. для юнацтва, вмістила 112 малюнків та ілюстрацій художника.

Провідним жанром для Леоніда Перфецького виступав батальний живопис. А ще Леонід Перфецький на свій лад «перелицював» «Енеїду» І. Котляревського, зобразивши Енея та його побратимів в одностроях українських військових формацій. Йому вдалось, незважаючи на панівні в ті часи смаки, пробити міцну заслону з готики й академізму та втілити свіжу ноту

власних, українських, традицій. Якщо ви будете в Монреалі, то можна зайти в католицьку українську церкву Святого Духа, або Святого Єлезара, помилуватись розписами художника Леоніда Перфецького. Він був глибоко релігійною людиною, відданий Україні патріот, хоробрий та інтелігентний воїн.

ЛІТЕРАТУРА:

Перфецький, Л. Монографія / Л. Перфецький ; ред. С. Гординський. – Нью-Йорк–Торонто : Українська Академія Наук у США, 1990. – 83 с. : іл.

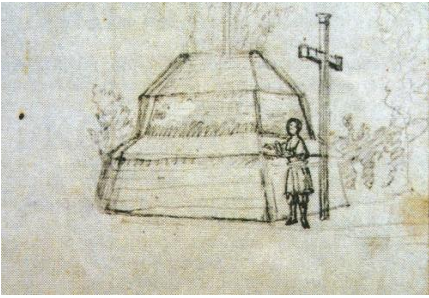
Перфецький, Л. Україна в боротьбі : [історія в малюнках] / Л. Перфецький. – Київ : Українська видавнича спілка ім. Ю. Липи, 2007. – 32 с. : іл. – (Проект «Правда про УПА» / Журнал української молоді «Крилаті»).

Кравець, А. Він малював шлях до волі... / Андрій Кравець, Світлана Кравець // Прес-Центр. – 2012. – 4 лип. (№ 4). – С. 24.

Бравада, О. З історії витинанок 90-річної давнини : навіть в еміграції в Парижі українці «давали залпи з інформаційної зброї» [Електронний ресурс] / Олександр Бравада // Козацький край : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу : <http://cossackland.org.ua/2018/06/17/z-istoriji-vytynanok-90-richnoji-davnyny-navit-z-emihratsiji-v-paryzhi-ukrajintsi-daly-zalp-z-informatsijnoi-zbroji/> (дата звернення : 12.04.20). – Назва з екрану.

Ворон, Б. Митець та боєць Леонід Перфецький [Електронний ресурс] Богдан Ворон // Мистецький альманах Артеc : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу : <https://artes-almanac.com/perfetskyi/> (дата звернення : 10.04.20). – Назва з екрану.

Савін, О. Ф. Історія села Ладжинки в контексті історичного розвитку Уманщини (з найдавніших часів до початку третього тисячоліття) : моногр. [Електронний ресурс] / О. Ф. Савін ; Уман. держ. пед. ун-т імені Павла Тичини // Книги : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу : <https://books.google.com.ua/books?id=KwiqCAAAQBAJ&pg=PA459&dq=савін+о.ф.+історія+села+ладжинк...&hl=uk&sa=X&ved=0ahUKEwie4NlmgjoAhVD1qYKHYPNBgEQ6AEIKjAA#v=onepage&q=савін%20о.ф.%20історія%20села%20ладжинк...&f=false> (дата звернення : 14.04.20). – Назва з екрану.

**10 березня–22 травня
160 років з часу смерті
Т. Г. Шевченка і перепоховання його
на Чернечій горі у Каневі(1861)**

Немає в світі другої
такої могили, як ся,
бо немає другого поета,
щоб так, як Шевченко,
був серцем свого народу
і краю.

Б. Грінченко

9 березня (25 лютого за ст. ст.) 1861 року, у день народження Тараса Шевченка, до нього прийшло кілька друзів. Вони вітали поета, бажали одужання. Шевченко ж, дякуючи відповідь: «Ото якби додому, там би я, може, одужав. Дасть Бог – навесні вирушу...». Не судилося.

Несподівана смерть поета 10 березня (26 лютого за ст. ст.) 1861 року, мов громом, вразила не тільки земляків Кобзаря, а всіх, кому дороге було його ім'я і слово.

Друзі почали збір коштів на поховання Т. Шевченка в Петербурзі та перевезення праху поета в Україну за його «Заповітом». Передсмертними словами 47-річного Тараса були: «До Канева...».

Домовину з тілом Тараса Шевченка було встановлено в академічній церкві св. Катерини, до якої безперервно йшли друзі та шанувальники поета, студенти Петербурзького університету та Академії мистецтв, письменники, художники, вчені.

12 березня (28 лютого за ст. ст.) відбулося поховання поета. Відкриту домовину несли студенти на руках аж до Смоленського кладовища. За домовиною Тараса Шевченка йшли Микола Костомаров, Пантелеймон Куліш, Ганна Барвінок, брати Лазаревські, Григорій Честахівський та інші.

Поховали поета на тому місці, на якому він не раз сидів в задумі з альбомом у руці, навіть змалював «Куток Смоленського кладовища в Петербурзі». Саме тут виросла перша Шевченкова могила.

П'ятдесят вісім днів знаходився прах Т. Г. Шевченка в Петербурзі.

Дозвіл на перевезення тіла поета з Петербургу в Україну було отримано в травні (в квітні за ст. ст.) 1861 року.

26 квітня (за ст. ст.) на Смоленському кладовищі було піднято домовину з тілом Т. Г. Шевченка, щоб перевезти його в Україну. З прощальним словом Пантелеймон Куліш вигукнув: «Що ж се ти, батьку Тарас, од'їжджаєш на Україну без червоної китайки, заслуги козацької? Розкиньте ж, ... червоний цвіт по чорній сумній домовині Тарасовій. Нехай наш батько з'явиться в Україні лицарем щирим, що жив і вмер побиваючись... про честь і волю нашу...». І покрили домовину червоною китайкою...

Тіло Т. Шевченка везли з Петербурга до Москви, потім – до Києва.

Останній шлях Кобзаря торував йому шлях у вічність...

8 травня (за ст. ст.) о 7 годині пароплав «Кременчук» покинув Київ, і могутній Дніпро поніс поета на своїх хвилях до древнього Канева, до місця вічного спочинку Кобзаря, за його «Заповітом»...

О 16 годині пароплав наблизився до Канева й зупинився трохи нижче міста. Тієї весни Дніпро особливо широко розлився і підступав аж до підніжжя гір. Пароплав не зміг причалити до самого берега. Прах поета довелося по воді переносити до берега. Там труну поставили на мари, і понесли понад Дніпром, через потік Дунаєць, а далі вгору містом, аж до древнього Успенського собору (церкви св. Георгія). Домовина знаходилася в Успенському соборі дві доби, а 10 (20) травня 1861 року домовину поета повезли на Чернечу гору, де й відбулося перепоховання.

Ця незвична подія була оспівана в українських думах і піснях. Символічно, що автором першої з них «На похорон Т. Г. Шевченка під Каневом» став друг поета, відомий вчений Михайло Максимович, який приїхав на похорон:

*«Сподівалися Шевченка
Сей год на Україну,
А дождалися побачить
Його домовину.
Стоїть в Каневі в соборі
Вся квітками ввита;
По-козацьки червоною
Китайкою вкрита...
Уволили твою волю
Українські діти:
На Чернечу несуть гору,
Де ти хотів жити..»*

З Успенського собору, за свідченням Г. Честахівського, домовину з тілом Т. Г. Шевченка дбайливо винесли, «поставивши на козацький віз, накрили червоною китайкою..., а віз повіз люд хрещений, як діти свого батька, що

повернувся з далекого краю до свого дому...». Спершу домовину везли чоловіки. Та за давнім українським звичаєм «парубка повинні проводити в останню путь дівчата...». Про це з хвилюванням писав незабаром Г. Честахівський з Канева: «...дивлюсь – як макова нива зацвіла коло Кобзареві домовини..., дівчата, як маківки... везуть віз Тарасів... У мене навернулись в очах сльози од такого дива...». Дівчата проводжали Тараса в останню путь – у вишиванках, стрічках, в намисті... Ніби проводжала його сама мати – Україна:

*«...тихенько
Україна плаче...
Поховали дух великий
І серце гаряче;
Поховала наша мати
Найкращого сина, –
«Вічну пам'ять» заспівала
Уся Україна...»*

(В. Кулик «На смерть Шевченка»)

В нотатках Г. Честахівського збереглося ще одне цікаве свідчення, пов'язане з останнім шляхом Кобзаря. Зокрема, Григорій Михайлович замовив канівському жителю Степану Кутаху витесати хрест на Шевченкову могилу. Коли хрест був готовий, канівські дівчата, великі й малі, зібралися рано-вранці 17 травня (за ст. ст.) і оголосили майстру, що самі везимуть хрест до могили. Тією ж дорогою, якою канівські дівчата везли домовину поета на Чернечу гору, повезли вони і хрест, ніби хотіли зігріти душею його вікову самотину... Г. Честахівський писав: «...теплим дівочим серцем повіяло на Тарасову могилу...», серцем, яке все життя шукав Тарас Шевченко, та так і не знайшов.

Того травневого дня на останньому шляху Кобзаря дивно поєдналися людська печаль з переможною симфонією весняного цвітіння – символу життя і вічності...

Над Чернечою горою пролунала «вічна пам'ять». Так українська земля прийняла у своє лоно багатостраждального сина. Декотрі з присутніх лишилися ночувати на Чернечій горі. Як писав Честахівський «уюю ніч огнище горіло, наче гайдамацтво ночувало в лісі з свяченими».

Після перепоховання Т. Г. Шевченка Г. Честахівський разом з тими канівчанами, які зголосилися йому допомогти, звів перший курган над прахом Кобзаря. На малюнку Г. Честахівського зображено біля могили чотириметровий дерев'яний хрест, а між ним і могилою – його постать. Честахівський не просто торкається могили: він обкладає її дерном, як описав це у своїх листах.

Ще один спогад Г. Честахівського: «Я часто застаю коло могили простих слобожан: стоять, знявши шапки... і дивляться на могилу так, що я ще ні разу на своїм віку не бачив такого щирого... погляду людського... Вони називають його Батьком Тарасом, рятувавшим їх волю, а гору, на котрій поховали, – Тарасовою горою...».

З тієї високої гори ніби линуть над Дніпром його пророчі слова «Заповіту»:

*«Як умру, то поховайте
Мене на могилі
Серед степу широкого
На Вкраїні милій...»*

Лунає як заповіт живе слово Тараса над Дніпром, над кручами, над всією Україною: «Свою Україну любіть...».

ЛІТЕРАТУРА:

Честаховский, Г. Н. Письма, писанные в 1861-м году о похоронах поэта Шевченка / Г. Н. Честаховский // Спогади про Тараса Шевченка. – Київ, 2010. – С. 443–461, 580–581.

«Привітай же, моя ненько, моя Україно...» : [книга-літопис / Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Черкас, обл. держ. адмін., Черкас, обл. рада ; упоряд. Дмитренко В. І., Новицький М. Л.]. – [Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2011]. – 192 с.

До 150-річчя перепоховання тлінних останків Великого Кобзаря в Україні.

Жацько, В. Український некрополь : іст. наук. довід. / Віктор Жацько. – Київ : СПД «Жацько В. О.», 2005. – 352 с.

Про поховання Т. Г. Шевченка. – с. 82–88.

Чалий, М. Похорон Т. Г. Шевченка на Україні / М. Чалий // Чалий М. «Я дуже щиро вас люблю...» : Шевченко у розповідях сучасників. – Харків, 2004. – С. 314–321.

Жур, П. Відхід у безсмертя / П. Жур // Жур П. В. Труді і дні Кобзаря. – Київ, 2003. – Розд. XV. – С. 459–480.

Тарахан-Береза, З. Святиня : науково-історичний літопис Тарасової гори. – Київ : Родовід, 1998. – 543 с. : іл.

Тарахан-Береза, З. Чернеча гора, стародавній Канівський монастир та Тарас Шевченко // Тарахан-Береза З. Святиня : Чернеча гора та стародавній монастир Канівський : наук.-іст. літопис Чернечої гори. – Черкаси, 2018. – С. 371–378.

Останнім шляхом Кобзаря. – Київ : Український літопис, 1994. – 280 с.
Щепанська, Н. Спогади про похорони Шевченка / Н. Щепанська // Шевченків
край : іст.-культурол. нариси. – Київ, 2005. – С. 226–229.

18 березня
125 років від дня народження
громадської діячки, письменниці
Н. В. Суровцової
(18.03.1896–13.04.1985)

Але море, але небо,
зорі – мої, я бачу їх,
коли хочу.

Н. Суровцова
(1939 р., м. Владивосток)

«Я можу дати тільки те, що я маю... Тільки так, як умію... Але віддаю це тобі так радо і безоглядно, як та дівчина в старовинній легенді далекої Індії, що кинула на шлях, де йшов її коханий, усі скарби, що їх мала, і щасливо дивилась променистими очима на червону стежку розчавлених кінськими копитами рубінів...». Ці слова любові до України написала громадський діяч, письменниця Надія Суровцова. Написала у 1926 році, ніби передчуваючи свою трагічну долю.

Надія Віталіївна Суровцова – непересічна особистість. У її житті, як у краплі води, відобразилось все, що випало пережити Україні у неспокійному ХХ столітті.

Доля Н. В. Суровцової нерозривно пов'язана з Черкащиною. Хоч народилася вона у Києві, та її батько мав давнє родове коріння в Гельмязеві, що на Золотоніщині. Майже всі літні місяці Надія проводила тут, приїжджаючи з Києва та Умані, куди родина перебралася 1903 року.

В Умані її батько служив адвокатом, переважно у селян, мама влаштувалася учителькою нижчих класів гімназії і недільної школи. Надія навчалася у гімназії. Брала участь у археологічних розкопках з улюбленим учителем історії Данилом Щербаківським. Закінчила гімназію з золотою медаллю. Далі – вищі Бестужевські курси в Петербурзі, які не закінчила через війну та революційні події, під час яких повернулася в Україну.

Українська революція 1917 року кинула її у вир громадської та державної праці. Спершу – в Умані, де 1917 року з'явилися її перші публіцистичні й белетристичні виступи у газетах «Голос провинции» і «Вільна Україна». За часів

Центральної Ради Н. Суровцова – діловод у Секретаріаті внутрішніх справ, пізніше – завідувачка загального відділу Секретаріату (міністерства) закордонних справ (допомогло вільне володіння двома європейськими мовами – французькою і німецькою). В часи гетьманату вона – начальник дипломатичного відділу (пізніше – відділу преси) Міністерства закордонних справ. В кінці 1918 року у складі дипломатичної місії Директорії УНР виїхала за кордон.

У 1919–1925 роках Н. Суровцова навчається на філософському факультеті Віденського університету, захищає докторську дисертацію «Богдан Хмельницький і ідея української державності». Викладає у вищій агрономічній школі, працює у комітеті допомоги жертвам голоду в Україні. У складі Інтернаціональної Ліги миру і свободи виступає на конгресах у Дрездені, Гаазі, Амстердамі, Парижі, Вашингтоні та інших містах. Активно публікується у пресі. Німецькою мовою виходять її переклади українських казок. Українською – переклади Короленка, Дікенса, Скотта, Уельса, Мопассана та інших.

1925 року Н. Суровцова повертається в Україну. У Харкові активно включається в мистецьке й громадське життя, приєднується до кола передової інтелігенції, пише і готує до видання свої твори.

1927 року Н. В. Суровцова була злочинно заарештована і на 29 років викреслена з літературного (та й узагалі нормального) життя. Відтоді розпочинається шлях її на Голгофу незламності й життєспроможності. То були роки в'язниць і заслань, за яких її ще двічі заарештовували. За ці роки Надія Віталіївна пережила й дуже короткотривале одруження з таким же невільником Дмитром Олицьким. Прожила з обранцем аж... вісім місяців, а потім забрали її, а згодом і його. Д. Олицького розстріляли у жовтні 37-го, а Надія Віталіївна про це навіть не знала.

1957 року, дякуючи допомозі П. Тичини, О. Вишні, М. Бажана, Н. Суровцова була реабілітована. Жила в Умані. Працювала на громадських засадах в Уманському краєзнавчому музеї, разом з М. Комарницьким збирала матеріали про видатних людей Уманщини, працювала над історією парку «Софіївка», разом з М. Бажаном, Ю. Смоличем, П. Троньком сприяла реставрації костелу і організації в ньому картинної галереї. «Мені доступна величезна кількість радощів, зовсім не існуючих для більшості людей нормального типу – це радощі усвідомлення вороття усього, що було довгий час втрачене. Це нестерпний солодкий біль і радість – коли цвіте яблуня, співає соловейко, тече Дніпро...», – писала Надія Віталіївна в одному з листів після повернення із заслання.

Духовна краса, ерудиція, внутрішня інтелігентність приваблювали до Н. Суровцової багатьох людей. Її дім стає центром культури, вільної громадської

думки. Але «охоронці безпеки» проводили тут обшуки, вилучали літературні матеріали. І так тривало до самої смерті... Хто багато страждав, хто не раз був за півкроку до смерті, знає правду про життя, як її знала Надія Суровцова: воно «прекрасне так собі з нічого – скільки життя, стільки щасливих хвилин».

Померла Н. В. Суровцова 13 квітня 1985 року на 90-му році життя. Так склалося, що Надія Віталіївна освоїла багато професій, навіть чужих її жіночій природі. Та, безсумнівно, чи не основною зі сфер прикладання сил і таланту була література. Писати вона почала з 1917 року й відтоді не полишала творити, хоч, звісно, обставини дуже часто не були сприятливими. Надія Віталіївна писала оповідання, нариси, п'єси, інсценізації, займалася перекладами. Основною ж її літературною працею можна вважати спогади-мемуари. Над «Спогадами» вона працювала ще в неволі і продовжувала творити на волі. Величезний труд дивом зберігся і був виданий 1996 року. «Спогади» охоплюють майже весь життєвий шлях автора від дитинства до реабілітації. Сотні прізвищ, правдивих свідчень про бачене, пережите, передумане – все це робить книгу неocenним вкладом в історію України, в історію боротьби за її незалежність. Непідробний інтерес викликають її нариси-спогади про О. Вишню, О. Олесья, О. Досвітнього, І. Кулика, П. Тичину, Ю. Смолича, Г. Хоткевича, Л. Курбаса та інших митців, з якими Суровцова зустрічалася на життєвих стежках-дорогах. Велику частину доробку письменниці складають твори «на тему неволі». Талановиті психологічні мініатюри цінні своєю документальною основою, піднімають завісу над страшним «архіпелагом ГУЛАГ».

Тиха вуличка старої Умані. Цегляний будиночок зі старосвітським ґанком – влітку його густо заплітає дикий виноград. Грядочка для квітів. Це рідний дім Надії Віталіївни Суровцової, де випало їй провести початок і кінець довгого, незвичайного, яскравого і трагічного життя. Тепер тут діє Меморіальний музей-квартира Надії Суровцової. У цьому будинку жевріла і розгорялася ідея Української держави, і хоча наша героїня не дожила до її проголошення, але за правом усього свого життя була однією з її будівничих.

ЛІТЕРАТУРА:

Твори Н. В. Суровцової

Спогади / Надія Суровцова ; [упоряд. Л. Лук'янова]. – Київ : Вид-во ім. О. Теліги, 1996. – 432 с. : іл.

Листи. Кн. 1 / Надія Суровцова ; [упоряд. Л. Лук'янова]. – Київ : Вид-во ім. О. Теліги, 2001. – 694 с. : іл.

Лесь Курбас : [спогади] / Надія Суровцова // Слово і час. – 1990. – № 5. – С. 61–64.

Думки та спогади про Олеся ; Артем Хомик / Надія Суровцова // Слово і час. – 1990. – № 7. – С. 88–95.

Спогади про Гната Хоткевича та Олеся Досвітнього / Надія Суровцова // Слово і час. – 1990. – № 9. – С. 76–82.

Україні ; Автобіографія ; Перехрещені стежки : [спогади про О. Вишню] / Надія Суровцова // Березіль. – 1992. – № 3/4. – С. 147–155.

Несмертельна Оленка : [спогади про Олену Степанів] / Надія Суровцова // Слово і час. – 1993. – № 8. – С. 59–65.

Колимські силуети : оповідання / Надія Суровцова // Київ. – 1990. – № 10. – С. 72–95.

Відмовник ; Кузьма ; Загибель бандуриста ; Козачка : [оповідання] / Надія Суровцова // Україна. – 1990. – № 39. – С. 18–20.

Цапик : новела ; Мене звать тридцять сім : вірш / Надія Суровцова // Літ. Україна. – 1992. – 9 лип. (№ 27). – С. 6.

Про Н. В. Суровцову

Кривошея, І. І. Уманські пенати Надії Суровцової – духовний осередок українства на Черкащині / І. І. Кривошея, Ю. В. Ярцун // Черкащина в контексті історії України : матеріали Сьомої наук.-краєзнав. конф... – Черкаси, 2014. – Ч. 2. – С. 254–258. – Бібліогр.: с. 258.

Поліщук, В. Т. Одна з княгинь українського духу (Н. В. Суровцова) // Поліщук В. Т. Вибране. – Черкаси, 2013. – Т. 2. : Розстріляні таланти (Репресовані письменники Черкащини). – С. 172–176.

Синицький, П. Є. «Спогади» Надії Суровцової (1896 – 1985) як джерело з історії Центрально-Східної Європи 1920-х років / П. Є. Синицький // Проблеми історії України XIX–початку XX ст. : зб. наук. ст. / Ін-т історії України НАН України ; редкол. : О. П. Роєнт (гол.) [та ін.]. – Київ, 2006. – Вип. XI. – С. 307–322.

Дашкевич, Я. Надія Суровцова / Я. Дашкевич // Реабілітовані історією. Черкаська область. – Черкаси, 2006. – Кн. 5. – С. 253–261.

Хорунжий, Ю. Надія Суровцова – зв'язкова покоління // Хорунжий Ю. Шляхетні українки. – Київ, 2004. – С. 185–206.

Падун-Лук'янова, Л. Слово про Надією Суровцову / Л. Падун-Лук'янова // Березіль. – 1992. – № 3/4. – С. 144–147.

Наєнко, М. З когорти ангелів / Михайло Наєнко // Літ. Україна. – 2016. – 10 берез. (№ 9). – С. 1, 4.

Козицька, В. Її узор на рушнику незалежності / В. Козицька // Уман. зоря. – 2017. – 24 серп. (№ 36). – С. 4–5.

Терлецька, Л. Меморіальний Музей-квартира Надії Суровцової – запрошує / Л. Терлецька // Уман. зоря. – 2010. – 19 листоп. (№ 54-55). – С. 12.

Якименко, Л. Боротьба з дисидентством в УРСР та Надія Суровцова [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://histanc.com/liderUA/978-966-492-209-5/29.pdf>

28 травня
125 років від дня народження
учасника бою під Крутами
О. М. Поповича
(28.05.1896–29.01.1918)

На Аскольдовій могилі
Поховали їх –
Тридцять мучнів українців,
Славних, молодих...
На Аскольдовій могилі
Український цвіт!...

Павло Тичина¹

Україна щороку 29 січня вшановує пам'ять про Героїв Крут, які у 1918 році одними з перших виступили на захист України і загинули в нерівному бою з більшовицькими військами під станцією Крути на Чернігівщині. Серед них був і наш земляк, уродженець смт Драбів, Олександр (Олелько) Попович, який після бою разом з іншими 28 студентами та гімназистами потрапив у полон і був закатований московськими окупантами. Але про те, що Олександр Макарович Попович був вихідцем з Драбова, стало відомо тільки нещодавно.

О. М. Попович народився 28 травня 1896 року в смт Драбів в селянській родині. У 1914 р. закінчив Золотоніську гімназію і того ж року вступив на механічне відділення Київського політехнічного інституту. Був активістом Української партії соціалістів-революціонерів та Селянської Спілки. Про родину та дитячі роки О. Поповича, про тих, хто впливав на формування його патріотичних поглядів, ще належить з'ясувати. Проте, як встановив краєзнавець

¹ Тичина, П. Пам'яті тридцяти [Електронний ресурс] : [вірш] / Павло Тичина // УкрЛіб Бібліотека української літератури : [сайт]. – Текстові дані. – Режим доступу : <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2392> (дата звернення : 25.04.20). – Назва з екрану.

і журналіст, уродженець Драбівщини Віктор Козоріз, «...у другій половині XIX ст. у Драбові мешкало кілька заможних селян, які носили прізвище Попович. Один з них, Макарій Захарович Попович, згадується серед дійсних членів православного місіонерського товариства Полтавської губернії, які мешкали в містечку Драбів і сплачували членські внески. Вірогідно, що саме він і був батьком майбутнього героя Крутів Олександра Поповича. Але коли помер Макарій Захарович, і чи дізнався він про героїчний вчинок свого сина – невідомо. Можемо стверджувати лише те, що навчаючись в Золотоніській чоловічій гімназії, Омелько Попович був знайомий з викладачем цієї гімназії, на той час уже відомим культурно-освітнім і громадським діячем Михайлом Злобинцем. Напевне, їхні шляхи перетиналися й пізніше, під час Української революції, оскільки у квітні 1917 року Михайло Злобинець став засновником золотоніської «Просвіти», яка підтримувала Українську Центральну Раду.

З початком Першої світової війни О. М. Попович працював у таємному українському «Червоному Хресті», товаристві допомоги бранцям-галичанам. У 1916 р. поїхав на окуповану Росію Галичину, до Бережанського повіту, а потім – на Буковину, в район Кіцманя. Взагалі, за 21 рік свого життя, Олександр Попович встиг немало досягнути на громадсько-політичному терені. Очолював повітові народні ради. Працював інструктором-організатором Української Центральної Ради у повітах Полтавщини. Створював селянські спілки, розбудовував осередки Української партії соціалістів-революціонерів. Обирався гласним (депутатом) повітової та Київської губернської народних рад (аналог сучасних районної та обласної рад), був кандидатом до Українських Установчих Зборів... І хто знає, як би склалося подальше його життя, якби не російська окупація, якби УНР вистояла... Можливо, невгамовного випускника Золотоніської гімназії й механічного відділення Київського політехнічного інституту чекала блискуча кар'єра політика і громадського діяча.

За дослідженнями В. П. Козоріза, одним з перших про Олександра (Омелька) Поповича у своїх спогадах згадав безпосередній учасник бою під Крутами, випускник Київського університету св. Володимира Іван Шарий. Він був уродженцем села Вереміївка Золотоніського повіту й товаришував з Омельком. І не тільки тому, що вони були земляками, а й тому, що обидва брали активну участь в громадсько-політичному житті. Зокрема, під час навчання в університеті Іван Шарий був активним членом «Студентської громади», а Омелько Попович, навчаючись в Київському політехнічному інституті, був активістом Української партії соціалістів-революціонерів та Селянської Спілки. Можемо також припустити, що Іван Шарий і Олександр Попович познайомилися ще раніше, під

час навчання в Золотоніській чоловічій гімназії, а вже в студентські роки їхнє знайомство переросло в міцну дружбу.

Не випадково під час формування добровільного козацького загону, який виступив на захист України, Іван Шарий і Олелько Попович опинилися в одній сотні і в одному вагоні, який привіз їх до станції Бахмач на Чернігівщині. Згодом у своїх спогадах Іван Шарий напише: «На Бахмач вирушило три сотні козаків спинити похід більшовицької «Красної гвардії» на Київ. З ними поїхала й наша, четверта сотня «Січових Стрільців», що складалась зі свідомих українців, які немало приклали своєї праці до освідмлення українського народу. Тут були свідомі народні проводирі, з яких багато хто працював над заснуванням «Селянських спілок», «Просвіт», а також в українських соціалістичних партіях... В потязі січовики розмістились у двох санітарних вагонах. Я лежав на середній лавці поряд з двома моїми найкращими товаришами Компанійцем і Поповичем. Потяг летів на всіх парах, видно було, що наша допомога дуже потрібна...». І далі, описуючи наслідки драматичного бою під Крутами, Іван Шарий пише: «У полон попав і мій дорогий, незабутній товариш Олелько Попович. Битва була програна, і ми почали одступати, зриваючи скрізь полотно залізної дороги, щоб задержати більшовиків в їхньому поході на Київ. По дорозі ми чули, що вони люто помстились на полонених січовиках, кілька днів показували їх проїжджим солдатам, «яка, мовляв, буржуазія з нами воює!», а врешті після всяких знущань всіх до одного перерізали. Так загинула майже половина моїх товаришів...».

Оприлюднені біографічні відомості про Олелька Поповича, на жаль, не дозволяють повністю відтворити його життєвий шлях та встановити ширше коло знайомств. Але, безперечно, в цьому колі він користувався великою повагою і авторитетом. Про це свідчить і некролог, опублікований на першій шпальті газети «Народна воля» та спогади його друзів, які надрукували кілька статей в газеті «Спілка», що виходила у м. Сквирі на Київщині у 1918 році. «Поповича немає. Він загинув, боронячи Україну від банд насильників, що звали себе «більшовиками». В особі Поповича наше селянство втратило щирого товариша, упертого борця за кращу долю трудового люду, не замінимого робітника у справах організаційних, просвітних і інших. Його довго ще згадуватимуть добрим словом не тільки на Сквирщині, але й на всій Київщині...», – писав Михайло Росінський.

Крути – це приклад патріотизму і самопожертви в ім'я України, студентська молодь повторила подвиг 30 спартанців, М. Муравйов змушений був ще два дні лагодити зруйновану колію, а за цей час український уряд залишив Київ і відійшов на захід. 19 березня 1918 року, після повернення уряду УНР до Києва, студентів-героїв було урочисто перепоховано на Аскольдовій

могилі. Виступаючи на церемонії перепоховання студентів, голова Української Центральної Ради і перший Президент України М. Грушевський назвав вчинок київської молоді героїчним. А відомий український поет Павло Тичина присвятив юним героям вірш «Пам'яті тридцяти». Вже за часів незалежної України Указом Президента України 29 січня було проголошено Днем пам'яті Героїв Крут та на їхню честь відкрито величний меморіал на станції Крути.

ЛІТЕРАТУРА:

Козоріз, В. П. Олександр Попович. Загинув під Крутами // Козоріз В. П. Драбів і Драбівщина : нариси з історії рідного краю. — Черкаси, 2019. — С. 422–425.

Щербина, М. Черкаський слід у битві під Крутами / Микола Щербина // Прес-Центр. — 2010. — 27 січ. (№ 4). — С. 26.

Снітко, О. Земляки – учасники бою під Крутами / О. Снітко // Драбівщина. — 2019. — 25 січ. (№ 5). — С. 2.

Скальський, В. «Боронячи Україну від насильників» : наші перші кіборги [Електронний ресурс] / Віталій Скальський // Історична правда : [інтернет-вид.]. — Текстові дані. — Режим доступу : <http://www.istpravda.com.ua/articles/2017/01/29/149504/> (дата звернення : 27.04.20). — Назва з екрану.

Пустовгар, О. Молодий політик і громадський діяч [Електронний ресурс] / Олег Пустовгар // Новини Полтавщини : [сайт]. — Текстові дані. — Режим доступу : <https://np.pl.ua/2020/01/nashchadok-het-maniv-khirurh-ta-istoryk-tserkvy-heroi-krut-urodzentsi-poltavshchyny/> (дата звернення : 27.04.20). — Назва з екрану.

6 червня
200 років від дня народження педагога, ученого,
громадського і політичного діяча
М. І. Гулака
(06.06.1821–07.06.1899)

«Усі ми однако на волі жили,
Усі ми однако за волю лягли;
Усі ми і встанем...»

Т. Шевченко¹

Гулак. Це козацьке прізвище носив український енциклопедист-математик, історик, філософ, літературознавець, правознавець, педагог, публіцист, перший український сходознавець, перекладач із двадцяти мов, один із очільників славного Кирило-Мефодіївського товариства Микола Іванович Гулак. Про нього є мало даних, навіть ті біографії, що потрапили до енциклопедій, не завжди є точними. Та останнім часом науковцям вдалося відшукати нові дані про Гулака, зібрати його праці, що дало змогу по новому поглянути на цю неординарну особистість.

Його рід походив з дворян Золотоніського повіту Полтавської губернії. Іван Гулак, прадід Миколи, був генеральним обозним за гетьмана Петра Дорошенка. До роду також належать відомі поет Петро Петрович та композитор Семен Степанович Гулаки-Артемівські.

Микола Іванович Гулак народився 6 червня 1821 року на хуторі Гулаківка, що був поблизу Драбова, за іншими даними – у Варшаві, де батько Іван Гулак упродовж 14 років служив інтендантом. Майор-пенсіонер переїхав на хутір Гулаківка, пропагував сільськогосподарські науки, писав статті про зрошення південних степів. Мати Миколи – Надія Андріївна Суровцева. Початкову освіту, як і троє його братів, здобув удома. Про дитинство М. Гулака знаємо мало. Відомо тільки, що коли йому виповнилося 13 років, батько віддав його під опіку приватного вчителя в місто Дерпт (нині м. Тарту, Естонія), той навчав хлопчика німецької, французької і російської мов і класичних – грецької й латинської, а також звичайних шкільних предметів.

У Дерпті М. Гулак пробув цілих 10 років. Після чотирирічного навчання у приватного вчителя, його було зараховано студентом юридичного факультету

¹ Шевченко, Т. Г. «Буває в неволі іноді згадаю...» : [вірш] / Тарас Шевченко // Шевченко Т. Г. Кобзар. – Львів, 2011. – С. 668–671.

Дерптського університету. У 1844 р. Микола Гулак закінчив університет зі званням кандидата юриспруденції, і виніс звідти ґрунтовні знання, любов до вчених занять і німецьку чесність та порядність. Темою його кандидатської дисертації були права іноземців у французькому, пруському, австрійському та російському законодавствах. Професори, які рецензували дисертацію, були вражені, що автор так глибоко вивчив предмет, і шкодували, що він не подав цю роботу на нагородження медаллю, якої вона заслуговувала.

Приїхавши в Київ після закінчення університету, М. Гулак побачив, що життя його земляків дуже відрізняється від життя в Прибалтиці. Нищення корінної нації там не відбувалося так брутально, як в Україні, русифікація не мала таких великих успіхів. В Естляндській і Ліфляндській губерніях, на які тоді була поділена територія сучасної Естонії, селяни вже не були кріпаками, вони одержали волю ще у 1816–19 рр. Вивчаючи іноземне право, М. Гулак знав, що в інших країнах прості люди не такі безправні, як на його Батьківщині, що існують інші, демократичні порядки, що ті нації, які мають свої держави, можуть вільно розвивати свою національну культуру і не бояться асиміляції їх іншими націями. Він вирішив усі свої сили й знання покласти на те, щоб його рідна Україна стала вільною демократичною державою.

Так почало формуватися Кирило-Мефодіївське товариство, до якого, крім Гулака, увійшли ще Микола Костомаров, Василь Білозерський, Тарас Шевченко, Пантелеймон Куліш та інші.

З 1845 р. Микола Гулак служив у Археографічній комісії для розгляду історичних актів при канцелярії київського губернатора на посаді перекладача-археографа. Комісія займалася збиранням та дослідженням старовинних документальних джерел української історії. М. Гулак разом із М. Костомаровим опрацьовував для друку літопис Самійла Величка і мріяв про час, «коли відкриються широкі можливості для нашої словесності», «коли мова збагатиться до такого рівня, що не тільки вітчизняна й світова історія, але й точні науки викладатимуться українською мовою». Так він писав до свого друга Опанаса Марковича.

На думку Д. Чижевського, М. Гулак був одним із найвидатніших серед кирило-мефодіївців. Це від нього йде думка про товариство як «рицарський орден», це він мріяв про всеслов'янську державу, «в якій буде якийсь новий, що ніколи в історії людства ще не був, державний і громадський лад, заснований на релігії Ісуса Христа та на основах передісторичного слов'янства». На квартирі Миколи Гулака в будинку на сучасній вулиці Хмельницького в Києві (нині там німецьке посольство) найчастіше відбувалися зустрічі братчиків. Був там і Тарас Шевченко. Братство проіснувало близько року, його розгромили царські

жандарми, а майже сто учасників братства були арештовані. На допитах, М. І. Гулак брав всю вину за організацію таємного товариства на себе, тож Гулака було визнано головним організатором таємного товариства, покаранням йому призначили три роки тюрми в Шліссельбурзькій фортеці з наступним засланням під суворий поліцейський нагляд, яке він відбував у Пермській губернії.

Там Микола Гулак провів три роки (1847–1850 рр.). Кажуть, у тюрму Гулак увійшов юристом, а вийшов з неї енциклопедистом. Він займався самоосвітою: математикою, перекладав із давньогрецької трагедії Еврипіда. Вивчав книги англійською, данською, італійською, німецькою, російською, французькою мовами. У фортеці Микола застудив ноги, отримав жорстокий артрит, що назавжди змінило ходу вченого: він ходив дрібними кроками, невпевнено, ніби сплутаний. Дуже часто писав листи матері, змальовував майже санаторні умови перебування.

Після ув'язнення М. Гулак був висланий під нагляд поліції в Перм (13 червня 1850 р.) із забороною листування з батьками без поліцейського нагляду; із забороною працювати, займатися літературною працею. Два роки «державний злочинець» Гулак животів на кошти батьків. На щастя, пермський губернатор П. М. Клушин запропонував Миколі Івановичу навчати обох своїх синів.

Тільки через 12 років Гулак повернувся в Україну. Енциклопедиста-вченого опустили до рівня вчителя, часто змінювали предмети викладання, місцевість, навіть кліматичні зони. Микола Іванович викладав у:

1859–1861 – російську мову, географію, математику (ліцей в Одесі). У 1859 р. в Одесі побачила світ книга Гулака «Дослідження трансцендентних рівнянь», написана французькою, що дістала схвалення Паризької академії наук. Попечитель Одеського навчального округу Микола Пирогов запросив Гулака на кафедру чистої математики до Ришельєвського ліцею (згодом Новоросійського університету). Він написав 9 навчальних програм для ліцею з аналітичної геометрії, вищої алгебри, диференційного та інтегрального числення, теорії ймовірності тощо;

1861–1862 – історію в Кушніковському жіночому інституті у Керчі;

1862–1863 – математику в гімназії Ставрополя;

1863–1867 – фізику і космографію Кутаїської гімназії;

1867–1886 – математику, фізику, латину і грецьку в Першій Тифліській гімназії. Михайло Грушевський згадував, що коли він навчався в тій гімназії, вчителем грецької мови у них був Микола Гулак. У Тифлісі М. І. Гулак працював понад двадцять років, це найплідніший період його викладацької, просвітницької

і наукової діяльності. Він дотримувався принципу, який сформулював для себе так: «Коли людина прибуде на нове місце, у нову країну, то необов'язково вдягати таку ж шапку, яку там носять, обов'язковим є інше – знати народ цієї країни, його мову, його національний характер, його літературу, дізнатися про всі його позитивні й негативні особливості».

У Тифлісі Гулак захопився літературою і культурою Грузії. Він вивчив грузинську мову настільки досконало, що зумів тлумачити деякі грузинські слова, які не могли витлумачити фахові мовознавці, і написав спеціальне дослідження з граматики грузинської мови.

Особливо захопила Гулака перлина грузинської літератури – поема Шота Руставелі, яку тоді називали «Барсове хутро» і він виступає з публічними лекціями про неї і друкує спеціальне дослідження (чи не перше в руставелознавстві, присвячене достоїнствам цієї поеми).

Пенсія, переїзд в Єлисаветполь (нині місто Гянджа, Азербайджан), Гулак до кінця свого життя не полишав занять математикою, праці посилав Санкт-Петербурзькому математичному товариству. В Азербайджані Гулак вивчив перську мову, якою в давнину писали свої твори класики азербайджанської літератури. М. І. Гулак залишив значну спадщину і в галузі математики. Йому належать праці: «Про сучасний стан європейського градусного вимірювання», «Про розв'язання трансцендентних рівнянь», «Нарис геометрії в чотирьох вимірах», в яких він розвинув ще не визнані постулати М. Лобачевського, першим у Російській імперії дослідив питання багатовимірної геометрії.

Постать Миколи Івановича Гулака справляла на навколишніх таке враження, що про нього ще за життя почали поширюватися різні домисли й легенди, які дійшли до нашого часу. Одна з таких легенд – у романі львівського письменника Р. Іваницюка «Четвертий вимір» (1984 р.), за який автора було нагороджено Національною премією України ім. Т. Г. Шевченка (1985 р.). Рідкісний, різнобічний талант, який був у М. І. Гулака, за належних умов міг би зробити з нього видатного вченого світового рівня. Доля розпорядилася інакше.

Помер Микола Іванович Гулак на руках у прийомної дочки у Гянджі 26 травня (7 червня) 1899 року, там і похований (могила не збереглася). Народився і помер на чужині, але завжди був Українцем. 1961 року іменем Гулака названо вулицю в Києві.

ЛІТЕРАТУРА:

Кратко, М. Микола Гулак : з когорти славетних / Мирослав Кратко // Світогляд. – 2009. – № 3. – С. 4–8.

Марченко, В. Микола Гулак / М. В. Марченко // Слово і час. – 1991. – № 1. – С. 26–37.

Пономаренко, М. Незламний кирило-мефодієвець / Михайло Пономаренко // Світлий шлях. – 1972. – 23 груд. (№ 153). – С. 4.

Іваничук, Р. І. Четвертий вимір : роман / Р. І. Іваничук. – Київ : Дніпро, 1985. – 182 с.

Гончарук, П. Засівач доброго, розумного, світлого / П. Гончарук // Київ. старовина. – 2003. – № 2. – С. 114–132.

Черкаська, Г. Микола Гулак [Електронний ресурс] / Ганна Черкаська // UAHistory : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу : uahistory.com. (дата звернення : 10.04.20). – Назва з екрану.

11 червня
200 років від дня народження друга,
троюрідного брата і свояка Тараса Шевченка
В. Г. Шевченка
(11.06.1821–11.06.1892)

Варфоломій Шевченко – така людина, якою можна похвалитися перед усіма земляками.

П. Куліш

Варфоломій Григорович Шевченко був для Тараса Шевченка «щирим рідним братом», «єдиним щирим другом». Про їхню духовну близькість свідчать рядки листів, факти, зафіксовані в документах. Їх взаємна приязнь згодом переросла у велику дружбу, котру обидва пронесли до останніх днів життя.

Народився В. Г. Шевченко 11 червня 1821 року у с. Кирилівка Звенигородського повіту. Варфоломій був на сім років молодший від Т. Шевченка, проте вчив його той самий кирилівський дяк Петро Богорський, якого колись Тарас відшмагав різками. Та подія була такою неординарною, що про малого «месника» і його «подвиг» у Кирилівці згадували ще довго. Варфоломій рано осиротів, був усиновлений купцем.

Варфоломій Григорович був «чоловіком письменним і тямущим», як писав про нього Пантелеймон Куліш. Він зумів викупитися з кріпацтва.

Зі своїм славетним родичем Варфоломій познайомився заочно у 1837 році, відповідаючи на Тарасові листи до рідного брата Микити, котрий був

одружений на сестрі Варфоломія Мотрі. Вперше зустрілися вони у 1844 році в Кирилівці. Потім бачилися там-таки в 1845-му. Варфоломій служив у конторі пана П. В. Енгельгардта. Одного разу він почув з вуст поета рядки з поеми «Кавказ» і пережив справжній шок: «Я слухав, притаївши дух; волосся у мене піднялося дибом».

У 1857 році В. Г. Шевченко зі своєю родиною оселився в Корсуні, працював помічником управителя маєтку князя Павла Лопухіна, а потім і управителем. Т. Шевченко під час приїзду в Україну 1859 року побував у Корсуні. Жив у Варфоломія Григоровича біля двох місяців. Він щиро полюбив сім'ю брата, особливо 11-літнього Андрія, який співав йому пісні, якими поет, за його висловом, «впивався». Вставав Шевченко дуже рано і йшов малювати глухі, густі куточки саду. У своїх «Споминах...» Варфоломій Григорович пише про те, як поет співав. Він так глибоко переймався словами і мелодією, що його почуття передавалися й слухачам. Здавалося, «його пісня говорить»; «інколи, було, під кінець пісні затремтить його голос і на довгі вуса скотяться з очей сльози».

Саме Варфоломієві довірив Шевченко сокровенну мрію купити землю над Дніпром та побудувати хатину. Задля цього вони відвідали Канів. Шукали разом землю над Дніпром. Знайшли її між Каневом і Пекарями на горі Мотовиловщині. Жорстока доля не дозволила завершити справу з купівлею землі, Тарас Шевченко змушений був навіки покинути рідну серцю Україну.

Майже два роки намагався Варфоломій Григорович виконати прохання поета. Між ними почалося жваве листування. Збереглися 23 листи поета до Варфоломія і 11 від нього до поета. На початку 1861 року Варфоломій Григорович нарешті знайшов невеликий шматок землі на Чернечій горі у Каневі, який став у травні того ж року вічним притулком поета.

Саме Варфоломію Григоровичу відкрив душу Тарас, мріючи знайти собі «вірне подружжіє». Завдяки Варфоломію знаємо про 18-річну Хариту, яка жила в його родині, про її відмову вийти заміж за «старого та лисого» жениха...

Тяжко вразила Варфоломія смерть Тараса. Він був одним із перших, хто запропонував Петербурзькій громаді поховати поета біля Канева. Разом з дружиною та дітьми провів його у останню дорогу з Києва до Чернечої гори. І відтоді понад 30 років Варфоломій Шевченко клопотався про збереження й упорядкування могили поета.

Зінаїда Тарахан-Бережа, найкращий знавець біографії нашого героя, пише, що Варфоломій Григорович тричі упорядковував, капітально укріплював могилу. Зрештою в 1869 році звернувся до канівської міської думи з проханням продати йому півдесятини землі на Чернечій горі. Проте домогся лише

довгострокової оренди. І потім довго сплачував за неї по два карбованці сріблом щорічно.

Аж наприкінці життя Варфоломію Григоровичу таки вдалося придбати необхідну ділянку міської землі, щоб після цього... подарувати її Каневу! Себто тому, в кого вона й куплена! Сенс дарування полягав у тому, що в такому разі можна було виставити певні умови місту. Варфоломій Григорович вклав 3 000 карбованців сріблом до державного банку, і на відсотки з цієї суми місто мало утримувати Шевченкову могилу в порядку, наймати для її охорони сторожа, забезпечувати належний стан дороги на Чернечу гору.

Затвердження дарчої урядом Варфоломій Григорович не дочекався. 71-річний В. Г. Шевченко помер, «не відаючи, що Канівська дума відречеться від Шевченкової могили».

Про щирість і добропорядність Варфоломія Шевченко говорить і те, що дізнавшись про хворобу Івана Сошенка, друга Т. Шевченка, який жив у Корсуні, він послав дочку Ганну доглядати художника, а коли Сошенко помер, поховав Івана Максимовича за свій кошт і згодом встановив гранітний надгробок.

Варфоломію Григоровичу Шевченку довелося зазнати переслідувань з боку імперської влади. Рятуючись від них, він часто міняв роботу і місце проживання.

Надовго зупинилася родина Варфоломія Григоровича у містечку Шендерівка Канівського повіту. Сюди у 1864 році, після чергових звинувачень «в политической неблагонадёжности» його було призначено на посаду лісника. Тут, у Шендерівці, він написав «Споминки про Тараса Григоровича Шевченка», надруковані у 1876 році у Львові. Дякуючи цим безцінним спогадам, ми дізнаємось багато подробиць з життя Т. Шевченка. Портрет поета обростає живими деталями... У селі Шендерівка донині зберігся будинок, у якому, за переказами, проживали «якісь родичі Тараса Шевченка».

Помер Варфоломій Григорович Шевченко в день свого народження – 11 червня 1892 року в селі Буряківка Радомишльського повіту Київської губернії, де він доживав віку у своєї доньки. «Помер як святий, нікому не докучивши своєю хворобою, помер при повній свідомості, всіх прощаючи і благословляючи». Похований на цвинтарі поблизу Чорнобиля, могилу його втрачено.

ЛІТЕРАТУРА:

Шевченко, В. Г. Споминки про Тараса Григоровича Шевченка / В. Г. Шевченко // Спогади про Тараса Шевченка. – Київ, 2010. – С. 25–35.

Тарахан-Берега, З. Орендна плата за Шевченкову могилу та Варфоломій Шевченко // Тарахан-Берега З. Святиня : наук.-іст. літопис Тарасової Гори. – Київ, 1998. – С. 125–135.

Панченко, В. Безцінні спогади про генія : Шендерівський рукопис Варфоломія Шевченка / Володимир Панченко // День. – 2019. – 20-21 верес. (№ 171/172). – С. 29.

Жацько, В. «Чоловік не дурний, але дуже-дуже щирий» // Жацько В. Київська земля – Тарасова колиска : цикл. документ. нарисів. – Київ, 2017. – С. 90–94. : іл.

Миколенко, Л. В. Щирий друг і великий сподвижник / Л. В. Миколенко // Уклін Кобзареві : [альманах]. – Черкаси, [2011]. – С. 36–37.

Ройцина, О. Варфоломій Григорович Шевченко : гілки роду / Ольга Ройцина, Парасковія Степенькіна // Корсун. часопис. – 2011. – № 25. – С. 21–48.

Ройцина, О. Моє листування з Петром Володимировичем Журом / Ольга Ройцина // Корсун. часопис. – 2011. – № 25. – С. 49–61.

Колесникова, К. Дещо про родину Варфоломія Шевченка / К. Колесникова // Черкаський край – земля Богдана і Тараса : культуролог. зб. – Київ, 2002. – С. 177–192.

**14 вересня
60 років з часу
введення в експлуатацію
Кременчуцької ГЕС (1961)**

Кременчуцьке водосховище, або як його називають Черкаське море, за площею найбільше в Україні.

Воно розташоване в середній течії Дніпра на території Черкаської,

Полтавської та Кіровоградської областей. Найбільша ширина водосховища до 30 км, максимальна глибина до 25 м спостерігається у пригребельній частині, середня глибина становить 6 м, а середня ширина – 13,2 км. Водосховище було створене греблею Кременчуцької ГЕС.

Дніпро – життєдайна ріка. В усі часи він вражає своєю красою, могутністю, неповторністю. Дніпро – третя за розмірами річка Європи. Поступається тільки Волзі і Дунаю. Стік води на річці – нерівномірний. Отримуючи найбільшу кількість води від танення снігів – 60-70 % від загальної кількості, а в деякі роки і до 80 %

від річного стоку, в інші пори року Дніпро міліє. Не дивно, що перша велика ГЕС на Дніпрі, збудована біля м. Запоріжжя в 30-х рр. ХХ ст., працювала вкрай неритмічно. А створення великого Кременчуцького водосховища дозволяло регулювати 94,6 % загального стоку Дніпра.

Аргументами на користь будівництва Кременчуцької ГЕС було й те, що затрати на виробництво одного кіловата електроенергії будуть надзвичайно дешевими, та крім того, комплексно вирішуватимуться й інші народногосподарські завдання, зокрема зрошення засушливих земель на величезних площах, постачання прісної води до великих промислових центрів. Ціна електроенергії, виробленої на ГЕС, дійсно невисока. Однак, про фактичну ціну, що її довелося сплатити за кожну збудовану ГЕС, зокрема, на Дніпрі, і, перш за все, Кременчуцьку, та про наслідки появи рукотворних «морів» воліли не говорити. І не дивно – вони виявилися фантастичними у всіх вимірах.

Найбільше рукотворне море Європи створювали з 1954 по 1961 рік. Воно розташовувалося на території трьох областей: Черкаська (48 %), Полтавська (34,2 %), Кіровоградська (16 %). За проектом, розробленим у післявоєнні роки, у зону затоплення потрапляли чотири міста: частково Черкаси і Сміла, повністю – Чигирин і Новогеоргіївськ.

Для збереження Черкас, Сміли та Чигирини вирішили збудувати водозахисні греблі. Але довелося залити водою тисячі гектарів чорнозему, лісів, знищити населені пункти, переселити десятки тисяч людей. Найбільше переселенців залишилося в місті Світловодськ Кіровоградської області, який і побудували заради ГЕС замість штучно затопленого античного міста Новогеоргіївська.

Як відомо, Кременчуцьку ГЕС «достроково» ввели в дію в грудні 1959 року, запустивши кілька гідроагрегатів. Водосховище наповнювалося надзвичайно повільно. Цьому сприяло жарке літо 1959 року, суха осінь. Узимку та особливо на весні 1960 року планували повністю заповнити водосховище. 1960 рік ознаменувався розливом водосховища. Спеціалісти здійснили розрахунки і спрогнозували, що до квітня Кременчуцьке водосховище заповниться водою майже повністю. Однак Дніпро показав свій норів. Весною 1960 р. водосховище не набрало потрібної кількості води. А вже 14 вересня 1961 р. Рада Міністрів СРСР утворила урядову комісію по прийняттю в експлуатацію Кременчуцької ГЕС.

То що ж з цього вийшло? З одного боку, отримали дешеву електроенергію, поліпшилися кліматичні умови придніпровських районів Черкащини, розвиток зрошуваного землеробства, покращились умови

судноплавства та вилову великих об'ємів прісноводних риб, тільки на перших порах.

З іншого – під воду пішов величезний шмат історії. Починаючи з 1956 року, археологи досліджують чашу Кременчуцького водосховища впродовж шести археологічних сезонів. Середня Наддніпрянщина містила унікальні цивілізаційні пам'ятки загальносвітового масштабу. Приблизно від порту «Адамівка» до сучасного Світловодська під водою було поховано велику кількість археологічних пам'яток від доби енеоліту – середньовіччя до сучасності. В зоні затоплення опинилося відоме в історії України козацьке містечко Бужин – однойменна переправа через Дніпро, навпроти козацької столиці Чигиринна.

Кременчуцьке водосховище щороку міліє. Річки Вільшанка, Тясмин та інші опинилися нижче від водосховищ і їх почали через насосні станції живосилом перекачувати у Дніпро. Меліораційні роботи в заплаві р. Тясмин мали дуже негативні наслідки. До 1975 р. було осушено 8,5 тис. га земель; сьогодні лише близько 1 тис. га обробляється, все інше заболочено, Сумні наслідки перетворення річки на «море» не забарилися. Багато суто річкових видів риб у водосховищі зникли зовсім, або перебувають на межі зникнення.

Відразу після створення водосховища гостро постала проблема масового розмноження синьо-зелених водоростей, так зване «цвітіння» води. На Черкащині, в районі с. Стецівка в 60-80-х рр. ХХ ст. діяла науково-експериментальна база Інституту гідробіології АН УРСР, де вчені шукали шляхи вирішення цієї проблеми. На Чигиринщині, в районі порту Адамівка, було побудовано Дослідно-експериментальний завод з переробки синьо-зелених водоростей. Було збудовано головний корпус заводу, будинок лабораторії, каналізаційно-насосну станцію, градирню, до Дніпра прокладено величезні труби (по них мали перекачувати водорості), закладено потужну енергетичну базу, збудовано дві електричні підстанції. Серед місцевих жителів за ним зберіглася назва «Систон». Але, коли будівництво заводу було вже на завершальній стадії і монтувалося обладнання, з невідомих причин Інститут гідробіології АН УРСР відмовився від нього. Проблема «цвітіння» Кременчуцького водосховища так і не була вирішена.

У Черкаському обласному краєзнавчому музеї є карта найбільшого за площею водосховища на Дніпрі – Кременчуцького. На ній чорними плямами позначено пункти, що потрапили в зону затоплення. Усього їх 212, або 39,6 тисяч дворів з населенням 133 тисячі осіб. Черкащина «жертвувала» 85-ма селами. Про затоплення люди згадують і досі як про величезну втрату через

виселення з місць, де жили їхні діди-прадіди. Пішли під воду будинки, садки, могили на кладовищах.

Про села, які затопили через будівництво Кременчуцької ГЕС, журналісти Захар Колісніченко і Андрій Чернега зняли документальний фільм. Стрічка має назву «Перестройка». Так жителі деяких затоплених сіл символічно назвали своє переселення.

А щодо судноплавства? Річковий транспорт є найбільш дешевим, екологічним та ефективним у всьому світі. Але наразі Україна використовує свій річковий потенціал лише на 10-15 %. За останні 20 років вантажопотік річковим транспортом скоротився у 6-7 разів, хоча обсяг перевезень протягом останнього часу має тенденцію до зростання. А пасажирські річкові перевезення, які раніше були популярні, нині зведені до нуля. Сьогодні Річковий порт жителям та гостям міста Черкаси пропонує прогулянки на теплоході по Дніпру.

З гіркотою зазначимо, що могутній, повноводний Дніпро, який напував живильною вологою пів-України, залишився тільки в піснях та спогадах наддніпрянців. Натомість після водної гігантоманії наприкінці 50-х років минулого століття з великої саморегулюючої річки зробили каскад водосховищ. Сумні наслідки перетворення річки на «море» не забарилися. Порушена екосистема відповіла горе-підкорювачам природи обвалом берегів, обмілінням, цвітінням води, втратою природних нерестовищ, збіднінням рибних ресурсів. До цього додалися проблеми тисяч жителів наддніпрянських сіл, котрих із коренем вирвали з історично осілих місць і силоміць переселили у степ. Чи варті були такі матеріальні потреби, чи виправдано знищено цілі пласти культурних національних надбань?

На сьогодні ми маємо гарну мальовничу «картинку» – Кременчуцьке водосховище – «Черкаське море», яке милує людське око, але маємо і зворотній бік...

ЛІТЕРАТУРА:

Бабенко, О. Нове наше море... Сторінками історії будівництва Кременчуцького гідровузла / Олег Бабенко, Іван Петренко ; [голов. ред. Т. С. Самиляк]. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2016. – 379 с. : іл. – («Архівні документи свідчать»).

Костюкова, О. М. Незатоплена пам'ять / О. М. Костюкова, М. І. Євтушенко. – Черкаси : Вертикаль, 2010. – 83 с. : іл.

Семененко, М. І постало рукотворне море / М. Семененко // Залізнякові читання : матеріали Третьої наук.-краєзн. конф. – Черкаси, 2011. – С. 79–80.

Чигирик, Н. В. «Загублені» села : з історії переселення сіл Чигиринщини з чаші Кременчуцького водоймища / Н. В. Чигирик // Чигиринщина : історія і сьогодення. – Черкаси, 2008. – С. 230–243.

Полтавець, В. Археологія Кременчуцького «моря» / В. Полтавець // Пам'ятки України. – 2003. – № 4. – С. 40–51 : карта.

Голуб, М. Краса чи біда Черкащини : наслідки розбудови Кременчуц. водосховища / Марія Голуб // 7 днів Черкаси. – 2017. – 10 трав. (№ 19). – С. 20.

Титаренко, Л. Дніпро один на всіх / Лідія Титаренко, Яків Гальченко // Голос України. – 2011. – 1 груд. (№ 226). – С. 6.

Чигирик, Н. З історії створення Кременчуцького водосховища / Н. Чигирик // Чигирин. вісті. – 2009. – 6 листоп. (№ 86). – С. 5.

Велике затоплення : як Черкащина «пожертвувала» 85-ма селами [Електронний ресурс] // Про все : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу : <https://provce.ck.ua/velyke-zatoplennya-yak-cherkaschyna-pozhertvuvala-85-ma-selamy/> (дата звернення : 15.06.20). – Назва з екрану.

Орел, С. Кременчуцька ГЕС : море українського горя [Електронний ресурс] / Світлана Орел // Дзеркало тижня [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу : <https://dt.ua/HISTORY/kremenchucka-ges-more-ukrayinskogo-gorya-266592.html> (дата звернення : 15.06.20). – Назва з екрану.

Лисенко, С. На Черкащині можна побачити села, затоплені колись Кременчуцьким водосховищем [Електронний ресурс] / Сніжана Лисенко // Релігія в Україні : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу : https://www.religion.in.ua/zmi/ukrainian_zmi/15436-na-cherkashhini-mozhna-pobachiti-sela-zatopleni-kolis-kremenchuckim-vodosxovishhem.html (дата звернення : 15.06.20). – Назва з екрану.

Павленко, С. Снят фільм о селах, которые затоплены Кременчугским водохранилищем [Електронний ресурс] / Світлана Павленко // Кременчуцька газета [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу : <https://kg.ua/news/snyat-film-o-selah-kotorye-zatoplennye-kremenchugskim-vodohranilishchem> (дата звернення : 15.06.20). – Назва з екрану.

15 жовтня
100 років від дня народження
поета
Д. О. Луценка
(15.10.1921–16.01.1989)

Піснею любові і добра
Стала ти, Черкащино, для мене.
Д. Луценко¹

Ім'я Дмитра Луценка добре знане і шановане в Україні. Шановане за твори поета-пісняра такі як: «Києве мій», «Мамина вишня», «Осіннє золото», «Хата моя, біла хата», «Ой ти річенько», «Не шуми калинонько» тощо. Д. Луценко працював з більшістю популярних композиторів, зокрема: І. Шамо, Л. Ревуцьким, О. Білашем, В. Вірменичем, П. Майбородою, А. Пашкевичем, В. Івасюком, І. Покладом. Важко знайти співака чи співачку 60–80-х років, які б не виконували пісень Дмитра Омеляновича. Виконують їх і сучасні митці.

У 1976 році Володимир Луценко та Ігор Шамо стали лауреатами Шевченківської премії за низку пісень, в тому числі і за «Києве мій». Гроші передали до дитячих будинків Києва. За два роки до цього Дмитро Омелянович отримав звання «Заслужений діяч мистецтв України».

Д. О. Луценко народився у с. Березова Рудка на Полтавщині, але його доля тісно переплелася з Черкащиною. Він був фронтовим побратимом І. К. Лутака, багаторічного керівника області. Приїжджав на зустріч з ним, присвятив йому не один свій твір. Перша особа області відвідував більшість виступів Черкаського народного хору, допомагав у його становленні. І щоразу на цих концертах звучала «Мамина вишня». Вона і сьогодні хвилює, бентежить, бере за душу. На той час черкащанам Анатолію Пашкевичу, співакці Раїсі Кириченко вдалося увіковічити у музиці та голосі слова Дмитра Омеляновича. Можливо, що саме під впливом зустрічей Д. Луценка і І. Лутака, їх тривалих бесід народився гімн Черкащини «Тарасова земля. Пісня про Черкащину». Ця пісня стала візитівкою Черкаського народного хору й усього черкаського краю.

Щира творча дружба поєднувала Д. Луценка і А. Пашкевича. Поет високо цінував іскрометний талант свого молодшого друга. До золотого фонду України увійшли твори Анатолія Пашкевича, написані на слова Дмитра Луценка, якого

¹ Луценко, Д. Тарасова земля. Пісня про Черкащину // Луценко Д. Усе любов'ю зміряне до дна : вибране. – Київ, 2005. – С. 265.

єднала з хором і Черкащиною багаторічна творча і людська дружба. Це – «Летять, ніби чайки», «Хата моя, біла хата», «Любисток», «Над Россю», «Ой ти ніченько», «Батькове серце», «Гуси летіли», і, безперечно, легендарна, люблена всією Україною, виспівана всім народом, сонячно-ніжна, щемка і невмируща «Мамина вишня».

Давно пішов Дмитро Омелянович за вічну межу, та пісні його живуть, а отже живе поміж нас чоловік, освітлений лагідною полтавською усмішкою, заряджений енергією доброти й діяння. Живе, бо пісні його стали справді народними. Дмитро Луценко залишив у спадок добірні зерна поезії, яким проростати ще через десятиліття, а то й століття. У них є майбутнє, є безсмертя, є вічність.

Черкащина пам'ятає і любить Вас, Дмитре Омеляновичу, як любили її Ви:

*«Я люблю тепло твоїх стежин,
Де в сади дніпрова синь впелася.
В серце вріс і древній Чигирин,
І священний отчий край Тараса.*

*І славетна Канівська гора,
Й слово Кобзаря благословенне...
Піснею любові і добра
Стала ти, Черкащино, для мене».*

ЛІТЕРАТУРА:

Луценко, Д. О. Дарую людям пісню : [Ноти] / Дмитро Луценко. – Київ : Муз. Україна, 2011. – 240 с.

Луценко, Д. Усе любов'ю зміряне до дна : вибране / Дмитро Луценко ; вступ. ст. М. В. Шевченка. – Київ : Криниця, 2005. – 608 с. : іл.

Д. Луценко і Черкащина – с. 519, 541, 545, 546, 552–555, 569 ; *вірші про Черкащину* – с. 265–266, 328, 331, 356–358.

Мельниченко, М. 50 пісенних літ : худож.-док. іст. нарис до 50-річчя лауреата Нац. премії України ім. Т. Г. Шевченка Черкас. акад. засл. укр. нар. хору / В. М. Мельниченко, С. Л. Носань. – Черкаси : Вертикаль, 2007. – 53 с.

Про Д. Луценка – с. 30–33, *фотогр.*

Здавна близьке і сокровенне // Земля батьків. – 2014. – 7 листоп. (№ 52). – С. 8.

Шквар, Г. «Земле моя, горда Черкащино!» – мав право сказати поет / Ганна Шквар // Черкас. край. – 2006. – 20 жовт. (№ 78). – С. 7, 14.

Добролюб, А. «Дарую людям пісню» : [творчий вечір Д. Луценка у Черкасах] / А. Добролюб // Черкас. правда. – 1983. – 22 берез. (№ 66). – С. 3.

Маслій, М. Дмитро Омелянович Луценко [Електронний ресурс] / Михайло Маслій // Полтава історична : [сайт. – Текст. дані. – Режим доступу : <http://poltavahistory.inf.ua/mans38u.html> (дата звернення : 18.05.20). – Назва з екрану.

«Усе любов'ю зміряне до дна» [Електронний ресурс] : сценарій літ.-мистец. вечора до 90-річчя від дня народж. Дмитра Омеляновича Луценка // Полтавська обласна бібліотека для юнацтва імені Олеса Гончара : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу : http://libgonchar.org/index.php?option=com_content&view=article&id=160%3Aq-g-90-&catid=124&lang=uk (дата звернення : 05.05.20). – Назва з екрану.

«Знову наснилось дитинство...» [Електронний ресурс] : як на Україні виросла «Мамина вишня» // ZN. UA : [сайт]. – Текст. дані. – Режим доступу : https://dt.ua/CULTURE/znovu_nasnilos_ditinstvo_yak_na_vkrayini_virosla_mamina_vishnya.html (дата звернення : 05.05.20). – Назва з екрану.

28 грудня
160 років з дня народження художниці,
церковної і культурної діячки, меценатки
Н. Г. Яшвіль
(28.12.1861–12.06.1939)

Коріння Наталії Яшвіль не в українській землі, хоча в це тепер важко повірити. Адже більшу частину свого життя вона проживала в Україні, й залишила в пам'яті своїх сучасників лише гарні спогади.

Народилася Наталія Григорівна 28 грудня 1861 року у відомій аристократичній сім'ї генерал-лейтенанта, наказного отамана Чорноморського козацького війська, сенатора Григорія Івановича Філіпсона (1809–1883) та Надії Кирсанівни, у дівочтві Кирсанова (1810–1875). Батько мав шотландське коріння, а мати походила з відомого флотського роду Морських-Кирсанових.

Як і було заведено в аристократичних родинях, Наталя отримала домашню освіту у своєму будинку в Петербурзі, потім навчалася в пансіоні, гарно вишивала, брала уроки співу в Санкт-Петербурзькій консерваторії по класу вокалу та паралельно навчалася живопису в майстерні відомого художника, професора П. П. Чистякова. З батьком та сестрами подорожувала

по Європі, вивчала мови, досконало володіла англійською, французькою і польською, вільно розмовляла на чеській та німецькій.

У 1891 р. тридцятирічна Наталя вийшла заміж за князя Миколу Володимировича Яшвіля, полковника, командира гусарського полку. Це був бойовий офіцер, учасник російсько-турецької війни (1877–1878 рр.). У подружжя у 1892 р. народилася дочка Тетяна. Князь М. В. Яшвіль, об'їжджаючи норовистого скакуна, упав з нього і відбив нирки. Хвороба розвивалась дуже швидко і через декілька тижнів Наталя Григорівна поховала чоловіка. Друга дитина, син Володимир, ще не народився, а вже став сиротою. У молодій вдови з дітьми починається новий етап життя. Наталія Григорівна у спадок від чоловіка у Сунках отримала понад 3000 десятин землі. І саме їй довелось займатись господарством усього сунківського маєтку.

Молодій вдові залишився абсолютно занедбаний маєток у селі Сунки поблизу Сміли, який належав колись друзям поета О. Пушкіна – Раєвським. Навряд чи хто тоді й думав, що він з часом розквітне завдяки енергії й діловитості Наталії Яшвіль Сунки незабаром перетворились у зразкове господарство. Виноградники та фруктові сади були приведені в ідеальний порядок, а врожаї переробляли на власному винному заводі. Якісні місцеві глини використовувалися для виробництва цегли на цегельному заводі, заснованому княгинею. Свої ліси графиня здавала в оренду, в одному з них облаштувала заповідник, де водилися кабани, лосі, олені, фазани.

Вивчивши менталітет місцевого населення, його звички, культуру і навики, княгиня прийняла єдине можливе у тій ситуації рішення. В селі було відроджено старовинні кустарні промисли – сунківська розписна кераміка та сунківська вишивка. Княгиня збудувала в селі чудову школу, де діти селян, окрім грамоти, навчалися ще й ремеслу вишивки. Вишивальниці вчили дітей, даючи їм за взірць вишиванки, зроблені на Смілянщині у XVII–XVIII століттях. Виробництво вишивок було під керівництвом Наталії Григорівни. Вироби вирізнялися високою художністю і давали непоганий заробіток майстриням, а самій княгині – славу меценатки. Найліпші роботи майстрів побували в Європі. Це шитво нагородили малою медаллю навіть у Парижі. Дісталася колективу велика срібна медаль на виставці 1909 року в Києві. Премією були увінчані творці вишивок у Петербурзі на другій всеросійській виставці (1913 р.).

Хутір згодом перетворюється на мистецький центр спілкування видатних діячів культури і мистецтва. У цих місцях тривалий час гостюватимуть першорядні митці Ян Станіславський, Михайло Нестеров, Олександр Мурашко.

Розмірене життя княгині Яшвіль у Сунках зруйнувала Перша світова війна. Небайдужа до всього, що відбувалося навколо, Наталя Григорівна та її

донька Тетяна облаштували у своєму будинку в Києві госпіталь і стали там сестрами милосердя. У 1917 році донька княгині вийшла заміж, а через рік овдовіла. Її чоловіка та рідного брата, котрі повернулися до Києва з австрійського полону, розстріляли більшовики. Зрештою, у 1920 році обидві княгині емігрували до Константинополя, а потім дісталися Праги.

В еміграції Наталя Яшвіль теж не сиділа, склавши руки. Вона вкотре взялася за меценатство й підтримувала мистецтво. За свій кошт організувала курси іконопису, сама намалювала цикл мініатюр до церковних текстів та серію різдвяних поштових листівок. А ще талановито розписувала дерево, фарфор, навіть ілюструвала казки Пушкіна. Її донька Тетяна майстерно вишивала, навчившись цьому ще в рідних Сунках. Вишиті нею ікони є нині в кількох православних храмах Америки, а вітар собору Святого Віта в Празі прикрашає великий емальований хрест, виготовлений у її майстерні.

Княгиня Яшвіль померла 12 червня 1939 року і знайшла вічне земне пристанище на Ольшанському кладовищі у Празі.

Княгиня пройшла довгий, нелегкий життєвий шлях, та випробування не зламали її. Талановита, багатогранно обдарована, з високим почуттям обов'язку і відповідальності, вона весь сенс свого життя бачила в занятті улюбленою справою, в служінні і допомозі іншим. Вона щиро сприйняла українську народну творчість і культуру, багато зробила для її подальшого розвитку, популяризації і збереження.

В Сунках же, вітрами революції – буде зруйнований родинний маєток Яшвільів і від нього залишиться лише парк... Вже пізніше при Сунківському будинку культури буде створений народний музей, в якому експонуються чудові зразки витворів народного мистецтва – сунківська вишивка і кераміка.

ЛІТЕРАТУРА:

Нестеренко, В. І. Н. Г. Яшвіль : віхи життя / Валентина Іванівна Нестеренко // Чигиринщина : історія і сьогодення : матеріали V наук.-практ. конф., [Чигирин], 12-13 листоп. 2015 р. / [Нац. іст.-культур. заповідник «Чигирин» ; упоряд. Я. Л. Діденко та ін.]. – Черкаси, 2016. – С. 118–124.

Слепынин, О. Княгиня Наталья Яшвиль. Живое русское дело / О. Слепынин // Пушкинское кольцо. – 2010 : альм. – Черкасы, 2010. – Ч. 2. – С. 174–181.

Кравець, А. Смілянські вишиванки княгині Яшвіль викликали захват у Парижі... / Андрій Кравець // Вечірні Черкаси. – 2016. – 7 верес. (№ 36). – С. 18.

Нікітенко, Л. Маленькі Карпати / Людмила Нікітенко // Україна молода. – 2009. – 10 листоп. (№ 209). – С. 12.

Арсеньєва, Л. Портрет на тлі черкаського пейзажу / Леста Арсенєва // Новини тижня. – 2008. – 21-27 лип. (№ 27). – С. 17.

Сербівненко, Н. Княгиня Яшвіль / Н. Сербівненко, А. Глущенко // Смілян. обрії. – 2007. – 20 квіт. (№ 16). – С. 6.

Вівчарик, О. Англійка, яка любила Україну / Олександр Вівчарик // Невідома Черкащина (іст. сторінки «Нової Доби»). – Черкаси, 2002. – С. 34–38.

Зміст

Від укладача.....	3
Пам'ятні дати Черкащини у 2021 році.....	4
125 років від дня народження організатора «Вільного козацтва» на Звенигородщині Л. А. Шевченка.....	29
150 років від дня народження вченого, письменника, історика, фольклориста А. Ю. Кримського.....	32
220 років від дня народження художника Г. Г. Лапченка.....	38
100 років від дня заснування Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.....	41
125 років від дня народження художниці О. Т. Павленко.....	47
120 років хорунжому Армії УНР, художнику-баталісту Л. Перфецькому...	50
160 років з часу смерті Т. Г. Шевченка і перепоховання його на Чернечій горі у Каневі.....	55
125 років від дня народження громадської діячки, письменниці, Н. В. Суровцової.....	59
125 років від дня народження учасника бою під Крутами О. М. Поповича.....	63
200 років від дня народження педагога, вченого, громадського і політичного діяча М. І. Гулака.....	67
200 років від дня народження друга, троюрідного брата і свояка Тараса Шевченка В. Г. Шевченка.....	71
60 років з часу введення в експлуатацію Кременчуцької ГЕС.....	74

100 років від дня народження поета Д. О. Луценка.....	79
160 років з дня народження художниці, церковної і культурної діячки, меценатки Н. Г. Яшвіль.....	81

КАЛЕНДАР ПАМ'ЯТНИХ ДАТ ЧЕРКАЩИНИ НА 2021 РІК

Довідково-бібліографічне видання

Укладачі

Дядик Людмила Дмитрівна
Демченко Людмила Тимофіївна
Білецька Оксана Іванівна
Тищенко Вікторія Анатоліївна

Відповідальна за випуск **Л. П. Капкаєва**

Комп'ютерне опрацювання **І. В. Чорна**

Формат 60x84/16

Видавець і виготовлювач
Комунальний заклад «Обласна універсальна наукова
бібліотека імені Тараса Шевченка»,
вул. Байди-Вишневецького, 8, м. Черкаси, 18001

Підписано до друку 2020. Тир. 50. Ксерокс ОУНБ імені Тараса Шевченка

